

munka

művészeti és társadalmi beszámoló szerkeszti: kassák lajos, budapesten

székely béla: a „munka” háborus ankétje	290
nádass józsef: magyar táj októberben	295
dr. doktor sándor: az emberiség szaporodása	295
th. mann: freud helyzete a modern szellem-történelemben	299
ruszák pál: a mezőgazdaság világkrisise	304
déry tiber: ne feledjétek el!	307
gergő endre: a filozófiai materializmus védelmében	307
vajda imre: világpolitika	309
kassák lajos: félre az utból!	312
gró lajos: a mese és a szocializmus	314
fischer józsef: az albertfalvai építkezéshez	316
fenyvesi andor: bertrand russell nevelési elvei	217
zalk zoltán: ludwig renn, háboru	318
halas ervin: n. k. krupskaja, visszaemlékezések leninre	319
brunó gyula: zamolijszkij, unalom	319
kornis dezső és der rajzai	

1929 november

A „MUNKA“ HÁBORUS ANKÉTJE

A „Munka“ háborus ankétje három kérdést intézett a magyar ifjúsághoz, tanoncokhoz, deákokhoz, deákányokhoz egyaránt:

*mit tud a világháboruról;
beszélnek-e róla baráti körben és mit;
szeretne egy újabb háborút megélni és abban résztvenni?*

Ezek nem a statisztikus kérdései, aki számszerűen és százalékban kívánja megállapítani: ki elene és ki mellette?

De nem is a *pacifista* kérdései. Nem vagyunk pacifisták! Tudjuk azt, hogy a háboru szervesen hozzátartozik a kapitalista világrendszerhez, s amíg ez fennáll, — lesz háboru is.

A kapitalista világrend az emberbe neveli a háborut. A háboru tehát *bennünk van*, ma mindenkinek megvan a maga „jogos és igazságos háboruja“ — s hozzá: azok a jelszavai és erkölcsi fogalmai, melyekkel ezt maga és mások előtt igazolja.

A beérkezett válaszokban a háboru kettős formában jelentkezik. Az egyikben állam-állam, nép-nép ellen harcol. A másikban osztály-osztály ellen. Ez az utóbbi nem tartozik ankétünk keretei közé: *ez forradalom és nem háboru*. Nem kétséges azonban az, hogy amikor a kapitalizmus évszázadokon át beleplántálta a lelkekbe a háborut, — beleültette a forradalom vörös virágát is. Amikor a kapitalizmus a háboru útjára vezeti a tömegeket, ugyanakkor a forradalom útját is megnyitja előttük. És ép ezért a munkás ifjúság válaszában már egyre öntudatosabb annak a tételnek a felismerése, hogy a készülő új háboru új forradalmat is jelent.

Az ankéthez 10 éves iskolás gyermekektől kezdve, középiskolásokon keresztül egészen a már dolgozó 22 esztendőes ifjakig szóltak hozzá.

Elüljáróban két megállapítást kell leszögezünk:

a tanuló ifjúságunk telítve van a revanche-háboru gondolatával. Trianon a tanuló ifjúság számára egyet jelent — az új háboru fogalmával, a békeszerződés igazságtalansága — a vérontás, a háborus tömeggyilkosság igazságával;

az ifjúságunkat a háboru kérdése alig foglalkoztatja; öntudatos, háboruellenes nevelésben nem részesülnek, s mi sem történik, hogy egy új háboru, — melynek lehetőségét, sőt valószínűségét vitatni alig lehet — készületlenül ne találja őket.

Ankétünk legérdekesebb része természetesen az, ahol az ifjúság szembefordul a háboruval. Ez azonban nem tömegjelenség, hanem individuális szembehelyezkedés. De nem is holmi pacifista mentalitás, hanem a mai ifjúság egy része számára a háboru elvesztette régi romantizmusát, amely az egyéni hősködés mákonyával bódította el. Az egyén hősi szerepét kizáró mai technikai-kémiai háboruban nem találják meg az ifjonti lelkesedés kiélhetőségét, amelyre korábban a kapitalizmus háborus pedagógiája épült. Ankétünk során több mint ezerötven válasz érkezett be. Ez alkalommal arra törekszünk, hogy az ankét tömegpszichológiai eredményét állapítsuk meg.

Pszichológiailag érdekességet ad ankétünknek

az a tény, hogy nem az első Magyarországon. Tudomásunk szerint eddig két ilyen ankétot rendeztek már; egyiket a háborut megelőzően, — a másikat a háboru alatt. A háboru előtti ifjúság gondolkodásáról dr. Máday István ankétje számol be 1912-ből, a szerb háboru fenyegető veszedelmének esztendejéből. Ez az ankét becsületesen állítja szembe a kérdéseket; megkérdi, miért jó a háboru és miért rossz, kívánják-e most a háborut, akarnak-e majd *egykor* személyesen benne részt venni?

Különösen érdekesek a válaszok arra a kérdésre, kívánjuk-e most a háborut:

	Igen	Nem	Semleges
1. vidéki iskolákban	71%	29%	—
2. két katonai iskolákban	48	42	10
3. kicsinyeknél (10—12 év)	41	50	9
4. bécsi iskolákban	42	55	3
5. a lányoknál	35	65	—
6. budapesti iskolákban	28	67	5
	átlag 44%	51%	5%

Arra a kérdésre, kíván-e egykor a háboruban résztvenni, 83% igennel, 14% nemmel válaszolt, 3% ingadozott. Látható, a *vidéki* ifjúság közelebb áll a háboruhoz, mint a fővárosi. Különösen érdekes, hogy a lányok 85%-a válaszolt igennel és csak 15%-a nemmel.

A statisztikai adatoknál jellemzőbbek a válaszok, amelyek vagy azt mondják: a háboru jó, mert a győztes pénzt, hatalmat, dicsőséget szerez; vagy: a gyermeki lélek csak azzal számol, hogy „diadalmas hős“ lehet, akinek háboru után jobb dolga lesz és úgy gondolja, hogy nem ő, — hanem a *másik* esik el, vagy sebesül meg. Csak az egész kis gyermekeknek ismétlődik a válasz, nem szeretnék háborut, mert meghalhatnék, mert meg-szorítanám szüleimet.

A háborus ifjúság gondolkodásáról az az ankét nyújt képet, melyet Nagy László 112 iskolában 1915-ben vezetett le. Ennek az ankétnek pedagógiai céljai voltak, a háboru nevelő hatását akarta kitudni. Konklúziója: *„az emberek etikai lényekké lettek... etikai érzékük csodálatosan kifinomult.“* (?) Természetesen a gyermeki lélek hü visszatükrözése ezeknek az *„etikai megnyilatkozásoknak“*, amelyek valójában nem egyebek, mint egy hazug újságromantikának hazug megnyilatkozásai. Már a kérdések feltétele is jellemzi a válaszokat: mi tetszett legjobban a háboru eseményeiből? mik szeretnék a háboruban leginkább lenni? szeretitek-e a háborut és miért? stb. Természetesen a válaszok is ilyen értelműek. A háborus ifjúság lelke telítve van azzal a pedagógiai maszlaggal, amely erkölcsi értékke emeli a bosszút, a vérszomjat, a kegyetlenséget, a hatalmi vágyat, — ha az „ellenség elpusztításáról“ van szó.

A *„Munka“* ankétjének kérdései főképpen annak a kimutatására irányultak, milyen messzire jutott a mai ifjúság attól a világháborutól, amely legtöbbjük részére kora gyermekségük determináló élménye és milyen *közel* ahhoz az új háboruhoz, amelynek fenyegető veszedelme napjainkat kíséri.

A *„Munka“*, — amint azt jeleztük is, — fenn-tartja magának, hogy az ankét óriási anyagát külön könyvben dolgozza fel; — ép ezért itt csak

az ankét eredményeiről, végső megállapításairól számolunk be.

Különös figyelemmel voltunk ankétünk során annak megvilágítására, miképpen lesz tudatosabb a gyermekben és miképpen bővül a háboru fogalma. Valójában a tanuló ifjúság e kérdésben hazug képet nyújt, de e hazugságban az igazságot: nem a maga lelkét adja, hanem annak a rendszernek frázisait, amelyeket a legszentebb igazságokként vernek fogékony lelkébe.

Miért tört ki a világháború?

Megöltek egy királyt, főherceget, — Ferenc József és Rudolf trónörökös később Ferdinánd, sőt Erzsébet királynő megöletését adják okul — a magyarok kérték, adják ki az embert, hogy elégtételt vegyenek, a szerbek nem adták és ezért megüzentük a háborút. Ez a gyermekek legprimitívebb fogalmazása: tehát romantika; elégtétel egy fejedelem meggyilkolásáért. A 10—12 éves gyermekek nem is tudnak más okot, legfeljebb hozzáfeszik: „amikor a magyarok nagyon elbizakodtak, akkor mindig csatázni kezdtek. A háboru tehát a magyarok és szerbek háboruja.»

Csak a harmadik osztályban kezd más kép kibontakozni. Bevonul az „imperializmus” fogalma. A németek és oroszok nem ujtották meg a szövetséget vagy „az angolok és németek versengése”. Nemzetiségi kérdés „a szerbeknek fáj a foguk a szerb-lakta területekre.” Sőt már gazdasági motívum is: „a szerbek irigyelték Magyarország jóltermő déli részét”. Az egyik tanuló megjegyzi: Tévédés az, hogy Ferenc Ferdinánd meggyilkolása miatt tört ki, mert már tíz évvel azelőtt készültek rá.

A negyedik osztályban már egyik diák a monarchia balkáni „gyarmatosító” törekvéseit jelzi a háboru okául. Ötödikben: gazdasági okok miatt tört ki, melyhez politikai okok járultak. Azután egyik visszatérő ok, amely később új háboru indokolása is: Európa túlnépesedése. Itt találkozunk az első marxista indokolással: „a nagytőkének hatalmi tulkapása és bitorlási vágyak a Balkánon. Egy hatodikos szerint: „a világháboru a piacok meghódítására irányult”. A felsőbb osztályokban egyre gyakoribb a háborunak gazdasági okokra való visszavezetése, sőt az okok között szerepel: a túltermelés is.

Miért veszítettük el a háborút?

A háboru befejezésének fogalma egybeesik Trianonnal. Szinte az egész középiskolán kísért: ezzel fejeződött be. Mégis érdekes Trianon magyarázata:

10 évesek: a magyarok elvesztették a csatát. — Elfogyott az élelmiszer és a ruha. — Elfogták a királyt. — Nem volt összetartás. — A magyarok kiszorították az ellenséget, hazamentek szabadságra és ezalatt megszállották az országot. — Felázadtak a katonák. Kitért a forradalom.

A 10—13 éves gyermekeknél szinte mindegyik megismétli: nem a magyarok bátorságán mulott, hanem azért, mert árulás történt. Egyesek szerint az osztrákok, mások szerint az olaszok, csehek, németek árulták el őket. Más indoklás: éhség, nem volt munició, nem volt ruházat, s ezért: kitért a forradalom.

Sőt legenda is: „a magyarok mindenütt csatát

nyertek, csak amikor Olaszországba értek, a királynő nem engedte, hogy apja, a nápolyi király vereséget szenvedjen, a csatát megmondotta apjának, s még azt is, hogy hol a leggyengébb a magyar had. (13 éves.) A nagyobb gyermekeket és az ifjúságot ez a kérdés nem foglalkoztatja, nem is kaptunk rá választ.

Mi a háboru?

A 10—13 éves gyermekeknek nincsenek háborus fogalmai. Sokan vannak, akik még a negyedik középiskolai osztályban sem tudnak róla mást, mint Trianont. Azoknál, akik tudnak róla, a háboru fogalma egybe esik a *csata* fogalmával. A gyermeki romantizmus az egyéni hőstettekben látja a háborut. A másik jelenség: egyéni hőstettekben tulnemzeti jelleggel telíti a gyermeket: A magyar katonája a hős, a bátor, a magyar katonája az, aki elpusztul, a magyar anya az, aki gyászol. A legjellemzőbb: «a háboru borzalmas, de azért érdekes dolog.» Érdekesebb definíciók: a háboruban a királyok vívtak a trónért. — Nagyon sokan elszegényedtek, mások meggazdagodtak. — A háboru nagy nyomorban folyt le. — Minden háboru a házáért van, ezért szép és nemes. — Szigorú törvényeket hoztak és a legkisebb bünt is szigorúan büntették. — Pusztulás és éhség, a katonák viz helyett vért ittak.

A 13 éves gyermekek már józanul kezdenek ébredezni a frázisok hatása alól: «nagy veszteség volt hazánkra, több semmi.» Már kezdenek a technika szerepéről beszélni: «ekkor hozták üzembe a legmodernebb gépeket.» Sőt megszólal az emberi kollektivitás gondolata is: mind a két fél nyomorgott és éhezett.» A legtöbb gyermek azonban valami kis, szüleitől hallott epizóddal számol be arról, mit tud a háboruról.

Minél fejlettebb a gyermek, annál tudatosabb benne a háboru borzalma. Egy negyedikes az első, aki megírja: tíz millió ember halt meg.» És már tudják: «a legnagyobb pazarlás és pusztítás emberéletben és értékben.» Egyre gyakrabban ismétlődik: «a háboruban nemcsak nekünk folyt a vérünk, hanem más nemzetiségűeknek is.» Viszont a háboru indoklására: a háboru jóttevő arra az országra, melynek katonái győztesen jönnek haza, vagy: a háboru szükséges rossz a felesleges energiák lecsapolására, — az emberi jólét javítására irányuló mozgalom, amely az elszaporodott Európát így akarta megritkítani.

A 15—18 éves ifjak már egyre öntudatosabban ismerik fel a háboru borzalmait és csak a szavakban, kifejezésekben térnek el a háboru vérontásának elítélésében.

A háboru mint téma.

Ez a kérdés arra irányult, megtudni, mennyire foglalkoztatja a mai gyermekeket a háboru problémája. A válaszokból megállapíthatjuk, hogy a kisebb gyermekek számára ez a téma alig létezik. A válaszok nagyrésze jellemzően iskolás, mintha a tanár jó kalkulását akarnák kiérdemelni; gyakran teljesen puffogó frázishalmazban és idézésben: *Trianon*.

A háboru borzalmassága egyre behatóbban foglalkoztatja a gyermekeket. Szinte nincs válasz, melyben nem történe erre hivatkozás. De ezen is

munka

attör — mindig a szülők elbeszélései nyomán — a romanticizmus, minden apa: hős, minden visszatért katona: vitéz... Egy tizenhároméves gyermek megjegyzése: csak a gázháborúval vagyok megbérelve, mert akkor nem lennének sem özvegyek, sem árvák, mert az aggok, nők, gyermekek együtt halnának meg a katonákkal. Egy ötödikes sajnálja, hogy ilyen «nemes problémákkal» az ifjúság alig foglalkozik. «Alig beszélünk róla, olyannak tekintjük, mint egy keresztshadjáratot», mondja a másik. Ha szó esik is róla, nagyon gyatrán, mert a mai ifjúság eltörődött és el van foglalva az élet küzdelmeivel.» De nagyban foglalkoztatja az ifjúságot a háborus technika. Egyesek ebben a háborunak egyetlen hasznát látják, mások megállapítják: ezt a technikai fejlődést nem érte meg a sok vérontás. A legjellemzőbb azonban egy 15 éves diák megállapítása, amely az egész középiskolás deákásra vonatkozik: *Beszélünk róla, mindenki ellenzi, mindenki elítéli, de ha sor kerülne rá, gondolkodás nélkül mindenki elmenne és találna indoklást a maga számára.*

A nagyobb deákok azonban igyekeznek a dolgok mélyére hatolni. Egy hatodikos megállapítja: *«Nem hisszük, hogy a háboru kérdése a mai társadalmi rendszer mellett megoldható lenne!»* Ez azonban az egyetlen válasz, amely ennyire meglátja a háboru igazi okait.

Igen érdekes válasz ez is: «Az ifjúság véleménye megoszlik. Egyik rész a háborut elkerülhetetlennek tartja, mert ez az ember természetéből következik, a másik látja a gazdasági okokat, amelyeknek eddig sikerült hazafias jelleget adni.» Ezt az ifjúságot már csak egy bátor lépés választja el attól, hogy a szentimentális pacifizmus helyett a maga személyére nézve is levonja a bátor konzekvenciát. S már van olyan deák is, aki büszkén kiáltja oda társainak: *«ha mi nem akarjuk, akkor nem lesz, nem lehet háboru!»*

Ki van mellette?

Az első három osztályban nincs egyetlen olyan deák, ki ne Trianonnal indokolná, hogy miért van a háboru mellett. Természetesen ehhez bőven, meglepő bőven állanak rendelkezésre a háborus frázisok. A legérdekesebb az a visszatérő motívum a háboruspárti gyermekek között, hogy csak háboruval lehet visszaszerezni Nagymagyarországot.

A felsőbb osztályokban még mindig kísért a háborus romanticizmus, bár más formában. Inkább a háboru technikája az, ami az ifjakat érdekli. «Ma, amikor egy repülőgépről egész városokat rommá lehet bombázni, akarom a háborut és ennek az embernek helyét szeretném a repülőgépben elfoglalni.»

De azok is, akik határozottan elítélik a háborut, hozzátesszik: «Ha Trianon miatt folya háboru, kötelességem lenne abban résztvenni.»

Ki ellene?

Az ifjúság egy része azonban gondolkodik és érez is. És nem fogadja el Trianont sem háborus jelszónak.

Természetesen a 10—13 éves gyermekeknél teljesen egyéni szentimentális okok szólnak a háboru ellen: mert sokat kell éhezni, mert nem biztos, hogy életben maradok, nem szeretem a vérontást, mert nem szeretem hallani az ágyulóvést.

De lassan tágul a kör: sokan odavesznek. Jobb békében élni, mint háboruszkodni. Mert nagyon sok pénzt emészt fel; mert a háboru mindenkinek csak árt.

Es igyekeznek Trianonnak is megfelelni: «Egy háboru még nagyobb bajba sodorná szegény hazánkat... Inkább adják vissza békés uton az elvesztett területeket... a háboru csak nagyon ritkán végződik jól... Akkor sem kell, ha biztos lenne a győzelem, mert az újabb vérontást nem lehetne soha jóvátenni. — Elveszithetjük a háborut, tehát inkább ne legyen.

A 13—14 éves gyermek már elvi tiltakozással fordul a háboru ellen: «nem tartom emberhez méltónak.» — «Tiltja a lelkiismeretem s felháborodna emberi érzésem, ha ellenem mitsem vétő embereket kellene meggyilkolni.» — Visszavetné az egész emberiség fejlődését... Nemzetek közötti differenciák elintézésére a háboru már túlhaladott állapot.

Es egy teljesen individuális érv: én már elintétem magam számára ezt a kérdést édesapám halálával...

Tizenöt évesek válaszaiból: «Mert magamnak vagyok és magamért, nem akarok gyilkolni.» «Nincs cél, mely engem lelkes gyilkossá tehet és degenerált mártírrá alacsonyíthat le...»

A nagyobb deákok elvi állásfoglalása mellett gyakran megismétlődik a romanticizmus motívuma. «Nem kell a háboru, mert kiveszett minden romanticizmusa.» «Nem is kell ma már résztvenni a csatában, a levisit és a J. 33 korában hősi halált halhat az ember az ágyában is.» «Az új háboru gépek harca lesz, ahol már nincs az embernek keresnivalója...» «A háborut egyedül a romantika teszi széppé, de ma ágyuk mellett gáztámadástól remegni? Megszűnt a romantika, megszűnt számunkra a háboru szépség lenni.» — A mai ifjúság lelke előtt nem a «katona»-ideál, hanem a produktív férfi ideálja lebeg... A jövő háboruját nem a katonák, hanem a mérnökök döntik el.

A 16—17 éves deákok között egyre teljesebb a háboru kapitalista jellegének a felismerése. «El-lentmond józanságonnak és emberi érzésnek, hogy munkások és polgárok legyilkoltassanak, nyomorékokká legyenek egy egész kis gazdasági csoport érdekeiért. A mai ifjúság szentimentalizmusa a következő válaszban jut pregnáns kifejezésre: «Én vértenger megváltoitva új ember vagyok, békét akarok mással és ezzel békét magammal is!»

Ellene vagyok, de...

Az ankét során ezzel a típussal két formában találkozunk. Egyik töredék azt mondja: mellette vagyok, de mint politikus, de mint újságíró, de mint orvos akarok résztvenni benne. Vagy a lányok között: ellene vagyok, de ha lenne, én ápolnám a hős fiainkat. A másik rész a háboru ellen van, de ha lenne, akkor szó nélkül, sőt lelkesedéssel venne részt benne.

Es itt még egy érdekes megjegyzés. Gyakran semmi kapcsolat nincs a válaszok között, melyeket ugyanaz az ifju a különböző kérdésekre ad. A legborzalmasabb képét festi a háborunak, rettenetes dolognak tartja, de azért egy frázissal jelenti ki: elsősorban harcolna. A mai háborus nevelés olyan mélyen szánt, hogy bármilyen tudatos is a háboru borzalmainak felismerése, mégis a háboru igenléséhez jut el az ifjúság.

A másik érdekes jelenség: a kusza, rendetlen írásu, magyartalanul, értelmetlenül megfogalmazott válaszok — a háboru mellett szólnak. Különösen feltűnő ez a nagyobb diákoknál, ahol a háboru mellett állást foglalók válaszaik szellemileg is egész primitív készültséget és képességet árulnak el.

A számok beszélnék?

Hiba volna ezt az ankétot statisztikai adatokra felépíteni. Bár egy középiskola teljes növekedése nyilatkozott meg, a számok beszéde nem mindig a lelkek beszéde is. A statisztika összeállításánál nem tettünk különbséget lányok és fiúk között, mert ténylegesen alig mutatkozik valami különbség.

Íme egy statisztikai kimutatás:

	Háboru		Csak feltéte-
	akar %	nem akar %	lesen %
1. osztály	51	42	7
2. "	72	6	22
3. "	62	30	8
4. "	57	29	14
5. "	34	39	27
6. "	55	33	12
7. "	23	65	12
8. "	21	68	11

Ha az alsóbb osztályokat összehasonlítjuk a felsőbb osztályokkal, akkor az adatok így állanak egymással szemben:

	%	%	%
alsóbb osztályok	60	27	12
felsőbb osztályok	33	51	16

Az ifjumunkások állásfoglalása.

Ankétünk során meg voltunk győződve arról, hogy az ifjumunkások, épp azért, mert nem állanak az iskolai nevelés közvetlen háboru uszításának hatása alatt, öntudatosan foglalkoznak a háboru kérdésével. Annál is inkább hittük ezt, mert nem kétséges: egy jövő háboru kizárólag attól függ, sikerül-e még egyszer a munkások millióit hazug jelszavakkal úgy elbódítani, mint az 1914-ben történt. Egy új háboru kitörése a levegőben lóg és nem tudunk fontosabb problémát elképzelni az ifjumunkások nevelésében, mint éppen a világháboru okainak és jelentőségének megmutatásával tudatossá tenni bennük, hogy — csak velük lehet háboru csinálni s velük többé — ne lehessen!

Meg kell állapítanunk, hogy alig van kérdés, amely oly kevésbé foglalkoztatja a munkásifjúságot, mint éppen ez. Igen sok válasz becsületesen bevallja: nem szoktunk erről a kérdéstről beszélni, inkább a sportról. Vagy: „nem szoktunk, mert egyéb fontos beszélnivalónk van”. Vagy: „Inkább a kulturális munkáról”. Természetesen megvan a véleményünk az olyan „kulturális” munkáról, amely a háboru kérdését az ifjumunkások neveléséből ilyen bűnös módon kapcsolja ki. Az egyik válasz egyszerűségében is vádol: ha nem volna „nő” és sport — akkor talán beszélnék róla, — de ennek nem a munkásifjúság az oka!

Mit tud az ifjúság a háboruról? Az előbbiekből következik a becsületos válasz: „azt, amit a modern kizsákmányoló rend belém nevelt”. De már tovább

megy válaszában az a nyomdászstanonc, aki igyekszik a háboru és a kapitalista világrrend szoros összefüggését megtalálni és a háboru a kapitalizmus jellemző szimptomájának tartja.

A munkásifjúság válaszaik közül nincs egyetlenegy sem, amely a háboru, mint nemzetek közötti viták eldöntőjét, elfogadná. Ebben az értelemben Trianon sem foglalkoztatja őket.

Talán legjellemzőbb az a visszatérő felfogás, amely a háboru a munkásság „katasztrófa” politikájának szemszögéből itéli meg: a háboru váltságba sodorja a kapitalizmust, kedvező légkört teremt a forradalom számára és így a háboru a legközvetlenebb mód a proletariátus felszabadítására. A válaszok nagy tömege a háboruban annak lehetőségét látja, hogy a proletariátus fegyvert kap a kezébe és így a kapitalista háboru helyett a kapott fegyverrel megvívhatja a maga osztályháboruját — megcsinálhatja a forradalmat.

E válaszokból kétségtelenül kitűnik, hogy a munkásifjúságot a „belső háboru” kérdése inkább foglalkoztatja, mint maga a világháboru és emlékei is az októberi forradalom és a kommün ideje köré csoportosulnak. Amíg a tanuló ifjúság pacifista hajlamai a vérontás ellen vonultatja fel a tizen-nyolc éveseket, ez a pacifista szentimentalizmus teljesen hiányzik a tanoncifjúságból, amely nem irtózik a vérontás gondolatától, de ugyanakkor tudatos benne, ez nem jelentheti azt: proletár proletár ellen küzdjön. A háboru lényegének felismerésében ez a primér motívum, amely tudatossá válik benne: munkás harcolt munkás ellen — egy másik, a kapitalista osztályok érdekében. Egy ilyen háboru idegen számára, de ugyanakkor egy más háboru elfogad és elképzel: az osztályharcnak fegyverrel való elintézését.

Az ifjumunkásság forradalmi rétege egészen megelégedik arról, amire egyes tanulók rámutattak: a jövő háboruját nem kézfegyverekkel a katonatömegek fogják megvívni. A döntő erők a kevésszámú s a kapitalisták részére legmegbízhatóbb specialisták kezébe lesznek letéve.

A munkásifjúság válasza parancsoló szükségessé teszi tehát a háboru kérdésének tudományos, történelmi materialista értelmezését és öntudatosítását.

Az ankét vezetője: Székely Béla

A «Munka» tézisei.

Összegezzünk: ugy a tanuló-, mint a munkásifjúság — eltekintve a még gondolkodni alig tudó 13—14 éveseket — háboruellenes, s aki nem az, csak kész formulákat vesz át, de azért meg van győződve a háboru hiábavalóságáról és rettenetességéről. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ez a „vértenger-megváltotta ifjúság” a maga teljességében öntudatosan fordulna a háboru ellen és egy háboruelleni háboru kollektivitását alakítaná ki. Hogy ez nem történt meg: azok büne, akik visszajöttek a háboruból s a hősök szerepét játszáik, vagy — ami nem jelent sokkal jobbat — hallgatnak és felejtnek. Annak a nemzedéknek, amely végigcsinálta a világháboru, egyetlen hivatása van: most már a háboru ellen harcolni tovább. A háboru ellen és minden háboru oka ellen. Már pedig tudjuk és ez az ankét konkluziója: a háboru ellen akkor harcolunk, ha a kapitalizmus ellen harcolunk. Osztályharc a háboru ellen is.

munka

A «Munka» háboruellenes tézisei a következők:

1. **Az otthon.** A háboru elleni harcot, a harc értelmi tudatosítását a család keretein belül kell elkezdni. Az ember sorsának alakulását nagyrészt a gyermekkor külső körülményei, belső, lelki adottságai és a felgyült élmények megnyírási és milyensége határozza meg. A gyermek a játék közben éli ki először cselekvő öszlőneit s ugyancsak a játék közben nyilvánul meg először alkotó képessége és válik lehetővé hatalmi énjének érvényesítése. A szülőnek tehát tudatosan és társadalmi célzattal kell megválogatnia a játékszereket, melyeket a gyermek kezébe ad. Amikor a szülők a gyermek kezébe játékpuskát, kis fakardot és trombitát adnak, fejükre csakót tesznek: ezzel a háborut készítik elő. Az apák mondjanak le arról, hogy a gyermekek előtt a hős szerepét játsszák. A háboruban kapott sebeiket ne mutogassák, mint bátorságuk és hősiességük érdemes kitüntetését. Az anyák ne meséljenek a hősookról és hősiességről hazug meséket. Hivják föl a gyermek figyelmét a háboru rokkantjaira s a háborus gyűlölködés helyett ébresszék föl bennük a szolidaritás érzését.

2. **Az iskola.** Állítsák vissza a háboru előtt bevezetett „békenapot“, illetve alakítsák át öntudatos „háboruellenes“ nappá. Ezen a napon ismertessék meg a gyermekekkel a háboru borzalmas statisztikáját, a háboru követő általános elszegényedést, az emberiség fizikai elnyomorodását és a szellemi alkotó erő leromlottságát. A tanerők hassanak oda, hogy a gyermekkel a háboru romantikája helyett ismertessék meg és szerettessék meg a civilizatórikus fejlődés lendületét és annak hasznos jelentőségét mindennapi életükben. Minden ifjusági könyvtár szerezzze be a „Krieg dem Kriege“ című képeskönyvet. A hasonló fényképfelvételekkel illusztrált történelemtanítás a háboruellenes nevelés legfontosabb eszköze lehet.

3. **Az iskolán kívül.** Az iskolai órákon túl a nevelést mentesíteni kell minden háborus tendenciától. Az egyre inkább militarisztikus és győzelmi versenyekké fajuló sportot a tudatos testkultura szolgálatába kell állítani. A sport az embert ne az egymást öldöklő harcra, hanem egy szabadabb és magasabb rendű életre készítse elő. A helyes történelemismeret alapján mindenki előtt világosan áll: a háboruban csak vesztes felek lehetnek. A nevelés, az életre előkészítés feladata pedig csakis a kollektív erőket összefogó, pozitív alkotó munkára képesítés lehet.

4. **A rokkantak.** A rokkant szervezeteket be kell állítani a háboruellenes mozgalomba. Minden rokkant élő tiltakozás legyen a háboru ellen. A rokkantjelvényeket a következő felírással kell ellátni: MIÉRT LETTEM ROKKANT?

EMLÉKEZZETEK! SOHA TÖBBET HÁBORUT!

5. **A közéletben.** A világháboru megindításának napját „háboruellenes“ nappá kell tenni. A békére való passzív vágyakozás helyett aktív háboruellenes nappá. Tüntetőfelvonulásokat kell szervezni a következő és hasonló jelmondatok alatt: ROKKANTAK: TI IS ILYEN NYOMORÉKOK AKARTOK LENNI? Az anyák: NEM ADJUK ODA GYERMEKEINKET! A feleségek: NEM ENGEDJÜK EL FÉRJEINKET! A gyermekek: NEM AKARUNK A HÁBORU ÁRVAI LENNI!

A film beállítása a háboruellenes akcióba. Társadalmi harc, bojkott a háborus filmek, a háborus romantikájú, ugynevezett művészi alkotások, festmények, szobrok és könyvek ellen.

6. **A munkásszervezetekben.** Öntudatos belső nevelés arra, hogy a munkásság szervezeti feyelmében helyet és értelmet kapjon a háboruellenes feyelem. Ez a feyelem éppen olyan gazdasági és etikai jelentőségű legyen, mint a sztrájk törés elleni feyelem. Az egyes szervezetek kulturbizottságai mellé háboruellenes bizottságokat kell alakítani, ezek a bizottságok a szaktanácsban központosítottak. A szervezeti bizottságok a háboruellenes adatok gyűjtésével és a helyi háboruellenes előadások előkészítésével és levezetésével foglalkoznak. Az összegyűjtött anyagot beszoigáltatják a központba, amely azt feldolgozza és propaganda anyaggal látja el a párt központi lapjait, a szaklapokat és a szervezetek fali ujságjait.

A háboruellenes bizottságok további munkaköre: A háborura vonatkozó grafikonok megszerkesztése, háboruellenes plakátok beszerzése és kiragasztása a szervezetekben, munkásotthonokban és munkáüzemekben, háborus archívum felállítása, főképpen háborus fényképgyűjteményekkel; háboruellenes filmek bemutatása.

A szervezetekben évente legalább egy szemináriumot kell levezetni, a következő kérdésekről:

- a) a háboru okai és következményei;
- b) az internacionalis háborus felszerelési nagyipar;
- c) a háboru, az osztályharc és a forradalom;
- d) a háborus termelés és a társadalmi gazdaság;
- e) a háborus pszihózis;

f) a nemzetközi munkásság harca a háboru ellen. A különböző szocialista akciók, háboruellenes sztrájkok, tüntetések, indítványok, határozatok, kiáltványok stb. ismertetése.

(Ezeket a téziseinket a „Népszava“ és a „Szocializmus“ pártlapok feyelmébe ajánljuk és kívánatosnak tartanánk a párt központi fórumainak nyilvános hozzászólását a felvetett kérdéshez).

A „Munka“ szerkesztősége

Holló kiált a táj fölött,
őszben vezet immár az ut,
nyomor és kin két oldalon,
árok ásít, vigyázz, ha lépsz!

Karókon rongy: madárijesztő,
rongyokban ember: nézd, paraszt,
ki éven át turta a földet, a más földjét!
s most utrakel.

Hallgatag ő, nem, nem beszél,
vályogház és világos kastély,
ezt mondja arca,
jól figyelj!

A háziállat alázatát, de a vad dühét is láthatod,
birkóznak még, mi lesz a vége?
a tél felé ballag az ut
s a táj fölött holló kiált.

Nádass József

AZ EMBERISÉG SZAPORODÁSA

A föld népességének fokozottabb szaporodása az osztálytársadalmak korszakába esik. (Földünk népessége a statisztika kimutatása szerint ma kb. 1600 millió.) E kor előtt tehát a népek primitív természeti korszakában is fel kell tételeznünk az emberiség folytonos szaporodását, ez azonban évszázadok alatt sem tett ki annyit, mint az osztálytársadalmak aránytalanul rövidebb időszakában. „A termelő erők fejlettsége — írja Engels — a primitív kultúrfokról nagyon ritka népességet tételezett fel“.

Ha meggondoljuk, hogy a szaporodás a születések és halálozások különbözetéből áll elő, azonnal nyilvánvaló, hogy az osztálytársadalom ezt az eredményt csakis a halálozás csökkentése útján érthette el. A születések számát sose kellett a múltban kényszerrendszabályokkal szaporítani; erről maga a természet gondoskodott. S az osztálytársadalomban se szültek az asszonyok többet, mint előbb. Ellenben a halandóságot lehetett és lehet ma is csökkenteni. Elmaradt országokban és haladottabb országoknak is elnyomott társadalmi rétegeiben ijesztő nagy a gyermekhalandóság ma is. Még nagyobb volt természetesen a múltban s külö-

nösen az osztálytársadalom előtt: a barbár kultúrfokon és a vad állapotban. De a felnőttnek is, ha betegség, baleset érte utól, kevesebb ki látása volt a múltban a gyógyulásra a kellő ismeretek és anyagi segédeszközök hiányában. Az öregnek, ha ereje megfogyott, ápolására ugyancsak hiányoztak az eszközök, hogy életét megnyujtsa.

A nagyobb halandóságot kétségkívül csökkentette már a barbár kultúrfokon, a mesterséges élelemtermelés: a földművelés állattenyésztés feltalálása. A minden napra biztosított élelem azonban maga nem volt még elég. Többet eredményezett az osztálytársadalomnak egyre gyarapodó ipari gazdasága azzal, hogy a gyengének (gyermeknek, betegnek, öregnek) támogatására, ápolására egyre több segédeszközt: meleget, puhát, kényelmet nyújtott.

Elősegítette a szaporodást az osztálytársadalom nagyobb szervező tudása. Előtte a nemzeti (törzsi) társadalom az embereknek csak kisebb számú (25—50 ezer föig menő) csoportjait fogta össze egy-egy közösségbe s ezek nemcsak gyengék voltak külön-külön nagyobb közmunkák, nagyobb feladatok elvégzésére, hanem megtörténhetett az is, hogy egyik törzs

munka

relatív bőségben élt akkor, mikor nem is mesz-
sze tőle egy másik talán elpusztult elemi csapás,
éhínség következtében. Az elemi csapások,
járványok sokszor pusztítottak a multban
még az osztálytársadalomban is, de a civilizá-
ció már egyre nagyobb tömegeket szervezett
meg egy közösségbe, birodalmakat alapított,
elsősorban a tömegek kizsákmányolására
ugyan, de olyan közös munkákra is, melyek
elősegítették az ilyen csapások elleni küzdel-
met. Igaz, hogy viszont szokványossá tették az
emberpusztító háborukat, de a végeredmény
mégis az lett, hogy a halandóság csökkent, a
szaporodás gyorsabb tempójú lett.

Mindezek dacára elég gyér volt a lakott te-
rületek népessége az osztálytársadalom évezre-
dei alatt is egész a legújabb korig. Csak az
utolsó egy-kétszáz év szaporította el ennyire az
emberiséget a járványok elleni szervezett küz-
delemmel, a betegségek sikeresebb gyógyításá-
val, az együttműködés jobb megszervezésével.

De az osztálytársadalom, mint a rosszul
dolgozó gép, még mindig nagy „üzemi költség”
árán éri el a szaporulatot: sok születés és ha-
lálózás árán, tehát nagy anyag- és erőpazar-
lással. Mint a szabad természet pazarul szórja
a magot, hogy kifejlődjék annyi egyén, amennyi
a fajok fenmaradását biztosítja, ugyanígy
ment és megy eddig az emberiség szaporodása
is. Miért szaporodjon olyan nagyon, mennyire,
mi célra? — ezeket a kérdéseket fel se vetette
eddig az osztálytársadalom. Csak, mert az
osztálytársadalomban állandó a versengés né-
pek és országok között, sőt egy-egy ország vá-
rosai között is, homályos tapasztalás vezette az
emberiséget arra az észrevételre, hogy a ver-
sengésben a nagyobb népességű fél marad
győztes.

Csak újabban találtak tudományos színe-
zetű magyarázatot e homályos tapasztalat iga-
zolására: minél jobban szaporodik az emberi-
ség, annál jobban nőnek termelő erői, melyek
egyre nagyobb feladatok megoldására teszik ké-
pesé s így a versenyben győztessé. Nem is le-
hetne a felfogás szerint egy nemzetnek vagy az
emberiségnek nagyobb csapása, mint az, ha sza-
porodása megszűnnék vagy éppen apadásnak,
a létszám csökkenésének adna helyet.

A fejlettség mai fokán azonban e felfogás té-
vesnek, a tudományos képű magyarázat hazug-
nak bizonyul. A gépek feltalálása, a természet
hatalmas erőforrásainak igábfogása óta ezek
lettek már a termelő erők főforrásai, nem az
emberszám. A versenyképesség is a technikai
felkészültségen és az emberanyag minőségén
fordul meg, nem a tömegén. Ehhez már a világ-
háború is megszívlelnivaló tanulságokat nyuj-
tott, melyekre itt nem szükséges kiterjeszked-
nünk. Tény az, hogy e felfogásban és magyará-
zatban is csak az uralkodó osztály hazug ideo-

lógiaja nyilvánul meg, leplezésére súlyos igazsá-
goknak.

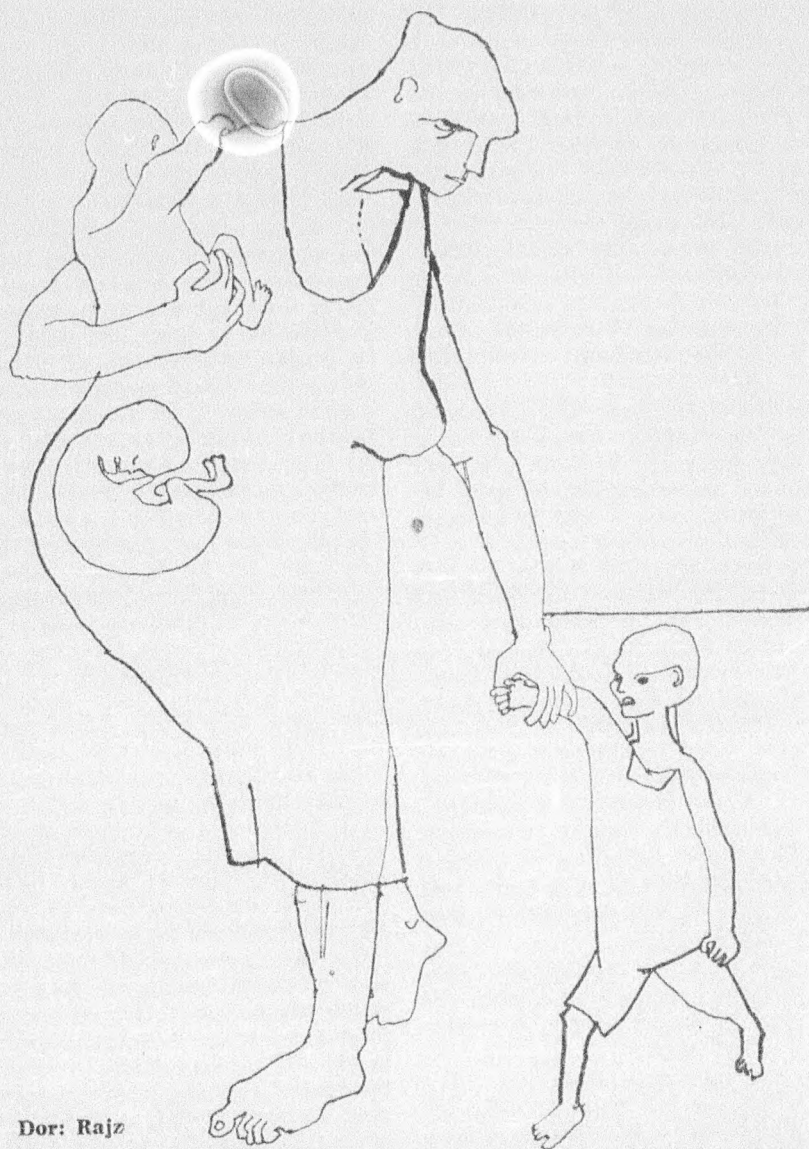
Ha ma is csak a vaktában való további sza-
porodást követeli ez az ideológia, egyfelől nyil-
vánvaló, hogy a kizsákmányolt és kizsákmá-
nyolható tömegek szaporodását érti csupán ez
alatt, nem a kiváltságos osztály tagjainak szapo-
rodását. Szaporodjanak a dolgozó tömegek, hogy
legyen mentül több olcsó munkaerő a munka-
piacon. Valójában ez az értelme a követelésnek.
Ez az egyik súlyos igazság. Másfelől, ha csak-
ugyan a termelő erők fokozása volna az ural-
kodó osztály igazi célja, sokkal gyorsabban ér-
hetné ezt el a gépek, mint az emberek szaporítá-
sával. Akármilyen munkában tiz, száz és több
ember termelő erejével ér fel egy-egy modern
gép. Gépeket pedig szinte korlátlan mennyiség-
ben termelhetne a társadalom ma is, a mai em-
beranyaggal, legfeljebb jobban kellene kiképezni
a ma élő emberanyagot a tiszerte, százsorta
több gép előállításához és kezeléséhez. Nyersza-
anyagban munkáskézben nem volna hiány.
Mennyi munkáskéz szabadulna fel csupán azzal
is, ha a föld munkájába csak annyira is bevin-
nék mindenütt a géperőt, mint Északameriká-
ban! A kapitalista uralkodó osztálynak azon-
ban olcsóbb az ember, mint a gép szaporítása,
mert a gép neki, az ember szaporodása pedig
nem neki kerül pénzébe. Ez egy második súlyos
igazság.

Ha pedig nemcsak a szaporításra, hanem az
egész ma élő emberanyag kiképzésére, kiműve-
lésére gondolnak, ez egyenesen oly tömértelen
pénzbe kerülne, hogy erre a magántulajdon
rendjének társadalma nem is gondolhat. Az
uralkodó osztálynak ez nem fizetné ki magát.
Ez egy újabb súlyos igazság.

Ugyanez a polgári hazug ideológia mondja
azt is, hogy a föld még tízszer annyi ember szá-
mára is bír elég kenyeret teremni, ha mindenütt
jól megművelik. Elfelejtí azonban a polgári
ideológia azt a régi tanítást, hogy: «nemcsak
kenyérrel él az ember». Pedig ez ma már betű-
szerint igaz.

Mikor a burzsoázia hatalomra jutott a fran-
cia forradalomban, kérkedve mondta ki a jel-
szót: «Le carrière ouverte au talent», szabad a
pálya a talentum számára. De ez akkor is csak a
polgári osztály részére volt igaz a feudális rend
születési kiváltságaival szemben. Talentumok
azonban a dolgozó és kizsákmányolt tömegek-
ben is vannak s milliószámra kallódnak ma el-
ép ezen osztály kizsákmányolt, elhanyagolt volta
miatt. Ma ezek a talentumok a burzsoáziától kö-
vetelik, hogy legyen szabad a pálya számukra is.

Pedagógusok az iskolás gyermekek módszer-
es vizsgálatából állapították meg, hogy 100 is-
kolás gyermek közül 20 a tehetséges gyermek s
ezeket már a mai rossz iskolában lenyűgözi s
kifejlődésükben gátolja pusztán az a körülmény
is, hogy a közepes tehetségű és tehetségtelen

Dor: Rajz

gyermekkel együtt vannak befogva az iskolai sablonba. Németországban próbaképpen nyitottak is külön iskolát a tehetséges gyermekek számára s azt tapasztalták, hogy amilyen könnyen és gyorsan tanulnak, szellemi fejlődésükben évekkal előzik meg kortársaikat.

Az oundle-i iskola Angliában még tovább megy, mikor azt állapítja meg, hogy nincs rossz tanuló, csak rossz tanító van. Minden egészséges gyermekben szunnyadnak tehetségek valamely irányban, csak fel kell azokat ébreszteni. Azért ez az iskola fel van szerelve mindenféle munkára szolgáló műhelyekkel, ezekben eszközök-

kel, még gépekkel is és tanítókkal, hogy minden gyermek megtalálja az alkalmat és lehetőséget a hajlamainak és tehetségeinek megfelelő téren a tanulásra. S talán még fontosabb ez iskolának az a megfigyelése, hogy az így kifejlesztett tehetség felébreszt a gyermekben másokat is, melyek vele valamilyen kapcsolatban állanak. Mekkora költség kellene ily iskolák létesítésére világszerte! Azok a szép iskolaépületek, melyeket a tanyákon is emelnek, hogy négy fal között, «higiénikus» padokban oktassák bennük a dolgozóik gyermekeit «a tudomány elemeire», nyilván nem elegendők a tömegek kiművelésére.

munka

Csak üres biztatás tehát az, hogy a föld még tiszterte nagyobb embertömeg számára is bir teremni elég kenyert. A pusztá kenyerrel, azaz a mindennapi táplálékkal ma már csak az igavonó állat éri be. Az ember, az elnyomott is, részt követel a társadalom szellemi gazdagságából is, mert ez még kevésbé lehet családi kizárólagos öröksége a kiváltságos osztálynak, mint az anyagi gazdagság. Már pedig amennyi oundle-i iskola és felszerelés, mindenféle berendezés kellene ma az emberiség minden tagjának kiműveléséhez, csak bizonyos átlagos színvonalu kiképzéséhez, egyenesen azt kell mondanunk, hogy ehhez a feladathoz máris túlnagy az emberiség száma.

Egyik utópista regényében Wells, miután megfesti a jövő boldogabb társadalom-képét, azt mondja, hogy mindaz a jó, amit ígér, csak mintegy $\frac{1}{4}$ milliárd embernek jut; ez pedig kevesebb, mint egyhatod része a mai létszámnak. És ha a fejlettebb színvonalak mértékéül csak azt az egy lehetőséget képzeljük el, ami ma már nem agyrém, hogy annak a társadalomnak már minden tagja repülni fog, nemcsak mert mindenki számára elegendő repülőgép áll már rendelkezésre, hanem mert ki is van a társadalom minden tagja annyira művelve s a nőket is beleértve legalább minden második technikailag annyira kiképezve, hogy repülhessen: e feladat eléréséhez egynek milliárd főnyi emberiség is elég nagy. Ez csak önkényesen választott szám, de annyi bizonyos, hogy az az ennyire fejlett emberiség nagyobb termelő erőket tudna produkálni és munkába állítani, mint a mai hat-szor oly nagy számu, de még gondozatlan, műveletlen igavonó tömeg.

A termelő erők és a versenyképesség fokozása se a vaktában való szaporodást kívánja tehát, hanem a meglevő emberanyag jobb gondozását, egyre jobb kiművelését.

Az pedig éppen hiábavaló törekvés, mely a szaporodást a születések számának fokozásával akarja elérni. Mint láttuk, a múltban se ez uton szaporodott el az emberiség, hanem a halálozás csökkenése útján. S ez irányban van még ma is rengeteg tennivaló. A szaporodás «üzemi költségeit» kell immár tervszerűen, szervezeten apasztani. Az apró sirkeresztek a temetőkben ennek az «üzemi költségnek» jelzői. De még a nagyobb sírok közül is azok, melyek idő előtt, termelő erők, tehetségeik kifejtése előtt elhaltakat takarnak. Felmérhetetlen még ma is az a tengernyi szenvedés, kárbavesztett költség, anyagi és szellemi tökevesztés, mely a korán elhaltak világrahozására, felnevelésére stb. kellett és gyümölcsötlenül maradt, mint egy rosszul berendezett üzemben halmozódó gyári «hulladék»: nyersanyagmaradványokból, elrontott, törött termékekből, eszköz- és gépalkatrészekből.

Ma, amikor az ipari termelésben is tért hódít

a racionalizálás, lehet-e abba belenyugodni, hogy az emberi társadalom egyik legfontosabb üzemében, az emberszaporításban maradjon fenn az ósdi, észszerűtlen üzemterv és berendezés? Hogy folytatódjék tovább is a szaporodás csak úgy vaktában, csupán a tömegtermelésre irányítva, tekintet nélkül az erő- és anyagpazarlásra s a termelvény minőségére?

Ebben a nagy üzemben eddig egyáltalán semmi üzemterv se volt. Ma kezd a társadalom ilyet kidolgozni a maga lassu módján, mint ahogy a szabad természet dolgozik. Előbb, mint a gyárosok az ipari termelésben, elkezdte már racionalizálni a társadalom a szaporodást is. A *neomalthusianus próbálgatásokat a születés korlátozására* ilyen kezdeményezésnek kell fel-fognunk. Ma még csak durva empiria alapján folyó tapogatózások ezek, mert a polgári tudomány még méltóságán alul állónak tartja, hogy szolgálatukba szegődjék s kidolgozza a kellő elméleti alapot és legegyszerűbb módszereket hozzájuk. De így is egyre szélesebb körökben hódítanak világszerte, és pedig egész természetesen a vezető uralkodó osztályban előbb. Csak felülről terjedt ez a törekvés is lefelé a falu dolgozóira, kik közt szintén a módosabb rétegek vették át előbb. Hol vannak ma már a polgári osztályban a népes családok, mint néhány emberöltő előtt voltak? Ha csak a paraszt egyke ellen hadakoznak rövidlátó politikusok és politizáló tudósok, meg tudatlan orvosok, ez is csak farizeusi szemforgatás, mert az uri három gyermek éppúgy neomalthusianus gyakorlat eredménye, mint az egyke. Csak a gazdasági viszonyok engednek meg az egyik osztályban három gyermeket is, a másikban csak egyet.

A *neomalthusianus törekvéseknek igazuk van és hiábavaló minden hadakozás, melyet a militarista-nacionalista hivatalos közfelfogás folytat ellenük. A szaporodás racionalizálása megkezdődött és fejlődni, terjedni fog, mert a társadalmi fejlődés irányvonalába esik. Terjed, mert követeli az élet, mert a kultúra hozza magával és nem utolsó sorban azért, mert az asszonyok akarják. És az asszonyoknak ebben is igazuk van, mint többi felszabadító törekvésekben. Csak a tehénnek és háziállatainknak korlátlan szaporodása jelent igazi nyereséget, mert a tehén, ha belevénül és megrokkán is a sok ellésbe, gazdaságilag még mindig értékesíthető. Az asszonymak ellenben, ezt csak nem akarja letagadni egy, a politikától elvakult férfi sem, nem szolgál előnyére, nem nyeresége a derűre-borura való fogamzás, terhesség és szülés. És az apró gyermekeknek olyan nevelése, aminőt a kultúra mai foka lehetővé is tesz, de meg is követel.*

Nőorvosok a megmondható: mennyi rokantsággal kerülnek ki az asszonyok a gyermekszülésekből. Berepedések, elferdülések, zsugorodások vagy ellazulások a belső részekben

éppolyan rokkantságok, akárcsak a hadból visszatért férfiakéi, ha nem láthatók is külsőleg. A munka- és funkcióképességet egyik épügy csorbítja különböző százalékos fokokban, mint a másik. Ezt a női rokkantságot éppoly lehetne bizottságoknak megállapítani és rokkantságelyel kárpótolni, mint a hadirokkantságot. Csak az osztálytársadalom férfiuralma magyarázza meg, hogy erre nem gondolnak. Hisz az osztálytársadalom még csak arról se tud gondoskodni, hogy a mai kulturának megfelelő gondozásban legyen része minden asszonynak, mikor anyai hivatását betölti. Minden gyermekszülésnek a falun is egy-egy kis szanatóriumban kellene lefolyjni, hogy súlyos, sokszor halálos komplikációktól a lehetőségig mentesítve legyen az asszony, mikor gyermeknek ad életet. S hol vagyunk mi ettől? Itt is, ime, a ma meglévő emberanyag jobb gondozásának szükségére bukkanunk.

A szaporodás problémája tehát ez idő szerint

úgy áll, hogy az emberiség létszámának emelkedése már nem is kívánatos, annál inkább a meglévő emberanyag minőségének javítása, a tömegek jobb kiművelése, gondozása. A születések korlátozásától tartani nincs mit; botorság az emberiséget, vagy csak pármillió kisebb népet is ma féltetni kihalástól. Aki ettől fél, keveset bizik a természet mély bölcsességében, mellyel a fajfentartást biztosította. Kontár beavatkozás itt csak árt. A halandóságot kell és lehet tovább csökkenteni a testi kvalitások javításával, ami már meg is indult. A felébredt sport és testnevelés, józanabb ételszokások keresése erre irányul. S a fejlődésnek ez irányban nincs határa. A betegség nélkül végig élt élet s az emberi életkor meghosszabbítása a mainak kétszeresére, sőt többszörösére ma már nem képtelen utópia, s többet fog érni minden technikai vívmánynál.

(Starakanjiza.)

Dr. Doktor Sándor

THOMAS MANN: FREUD HELYZETE A MODERN SZELLEMTÖRTÉNELEMBEN

Kedves Kassák elvtárs, amint látja, szives figyelemzetése, — amelyért ez alkalommal is köszönetet mondok, — nem veszett kárba. „Die psychoanalytische Bewegung” című folyóirat első számában megjelent *Thomas Mann* cikket áttanulmányoztam. Helyeslem, hogy a „Munka” foglalkozik ezzel a kérdéssel, mert amikor a cikk írója elsőnek kísérli meg, hogy a pszichoanalitikai kutatások tudományos eredményeit korunk kulturális és politikai törekvései közé besorozza, — tehát azokat kifejezetten a társadalom-tudomány, sőt a szocializmus perspektívájából nézi, — akkor tulajdonképpen azt a „levegőben lógó” problémát tárja fel, — természetesen a maga módján, — amelyet én Marx—Freud-szintézisnek szeretnék elnevezni.

Minden szintézis szükségszerűen jön létre, amikor olyan kérdés merül fel, amelyre a meglévő tézisekkel nem lehet feleletet adni. Példának okáért: amikor Marx a 19. század legégetőbb kérdésére, hogy a társadalom jelenségei „hogyan” függnek össze egymással, hogy melyek a determináltak és melyek azok, amelyek a többit determinálják, nem tudott feleletet adni a meglévő tézisekkel és mert a kérdésre feleletet akart adni, szükségszerűen alkotta meg az új szintézist, amelyet ma Marxizmusnak nevezünk, s amely alapjában véve és főképpen a Hegel—Feuerbach szintézist jelentette. Azóta 80 esztendő telt el — a szintézis tézis lett, s mint ilyen, a társadalomtudomány, a

történelem számára felbecsülhetetlen szolgálatot teljesített és teljesít ma is, amikor az újabb jelenségformák „hogyan”-ját vizsgáljuk; de közben a 20. század új kérdést dobott fel: a „miért”-et. *Miért* van egyáltalán a „gazdasági alap”-nak szüksége a „tükröződések”-re? Vagy — ami igen valószínű, — ha a gazdasági alapnak nincsenek ilyenfajta szükségletei, akkor miért tükrözik az emberek ezt az „alapot”, hisz éppen Marx óta tudjuk, hogy lenne nekik a gazdasági alappal kapcsolatban fontosabb teendőjük is, minthogy „tükröződések”? Aki a 20. század kérdésére, a *miért*-re akar feleletet adni, észre kell vegye, hogy a meglévő tézisek erre alkalmatlanok. Új szintézisre van szükség! Meggyőződésem, hogy nem lenne kárba vesztett munka, ha megpróbálkoznánk egy Marx—Freud szintézis kidolgozásával, annál is inkább, mert az „Unterbau” és „Überbau” „hogyan”-ja Engels szerint is *csak végső fokon* mutatható ki. Állítom, hogy ha valaki, bármelyik felépítménybeli jelenségnek a „hogyan”-ját *következetesen* Engels újmutatása szerint, *végső fokon* keresi, okvetlenül bele fog ütközni annak „*miért*”-jébe; ez pedig azt jelenti, hogy elérkezett Freudhoz.

Szerintem azonban szintézisek csak akkor konstruálhatók meg, ha a szintézisre érett jelenségformáknak a hosszmetszeteit vizsgáljuk. Kiténik ilyenkor, hogy az egymástól függetlennek látszó, sőt egymásnak ellentmondó jelenségformák, — ha

munka

azokban különben megvannak a szintézisre alkalmas affin-törekvések, — hosszmetseteikben nem parallel, hanem egymáshoz folytonosan közeledő vonalat adnak. A szintézis létrejötté éppen azt jelenti, hogy a két vonal egymással érintkezik, egymásba beleolvad, s együttesen képezik az új jelenségformának, a szintézisnek a tengelyét. (Látható, hogy az egész művelet azt jelenti, hogy a marxi dialektika dinamikus principiumai mellett annak *konstruktív* szempontjait is szóhoz jutni engedjük).

Thomas Mann nem dolgozik hosszmetsetekben. Művész ember. A keresztmetsetek mestere, már a cím is keresztmetset: „Freud helyzete a modern szellemtörténelemben“. T. Mann kivonatolt tanulmányában igyekeztem egymás mellé sorakoztatni a keresztmetseteket, anélkül, hogy a gondolatmenet egységességét kritikai megjegyzésekkel megbontottam volna. Ha azután akarja, én vállalkozom arra, hogy ha csak vázlatosan is, elkészítem az általam szükségesnek vélt hosszmetseteket, s azután megindulhatna a diskusszió. Barátsággal: A. A.

(A. A. elvtárs érdemes levelét és T. Mann alábbi tanulmányát nem mint a mi álláspontunkat közöljük. A szerk.)

Thomas Mann Nietzschéből kiindulva óvatosságra int a *reakció* és *haladás* fogalmak használatánál. Reakció *mint* haladás, vagy haladás *mint* reakció egymásba fonódott és folytonosan ismétlődő történelmi jelenség. A reakció és haladás szemszögéből vizsgálva, ki tudna kiokosodni Luther reformációjában? Mint német formája és előfutárja a francia forradalomnak, egyrészt revolúció és felszabadulás, másrészt pedig visszaesés a középkorba s a renaissance szellemi tavaszát majdnem megsemmisítő halálos dér. De maga a kereszténység is, amely ugyanakkor, amikor az embernek emberré tevését nagy mértékben elősegítette, azáltal, hogy felidézti az ősvallásosságot, lelki világelőttiségeivel, egy isteni áldozati bárány husából készült vérszövetségi vacsorájával, a civilizált antikkkal szemben jogosan tekinthető visszaesésnek.

Abból a történelmi jelenségből, amelyet Nietzsche «reakció *mint* haladás»-nak nevez, szükségszerűen adódik a forradalom problémája, amely kettős arculatával az emberek fejét — főképpen a fiatalokét — annyira megzavarja, hogy régen eiszáradt gondolatok csodásan vonzó életujdonságok köpenyében jelennek meg. Sürgősen felmerül tehát annak a szükségessége, hogy a forradalom fogalmát tisztázzuk, visszavezessük az egyszerűre, s így veszedelmes visszaélésekkel szemben megvédelmezzük. A fogalom megvizsgálásánál tisztázandó, hogy valamely jelenségformában az

akarat és élehangulat milyen viszonyban van a múlthoz és a jövőhöz. A forradalmi principium éppen az, hogy benne az akarat kizárólag a jövőbe irányul. A tudatosságának és a megismerésnek magasabb fokaira való törekvés; a vágy és akarat, hogy a tudattalan tartalmak tudatosításával leromboljuk az élet látszattökéletességeit és látszatharmóniáit, amelyek tudatlanságon nyugszanak és azokat a felbomlás fázisain keresztül átvezessük a valódi, tudat által biztosított és szabad élet-egységbe, a tökéletesen tudatra ébredt ember kulturájába. Csak ez a törekvés nevezhető forradalmi, s ezt a mai ifjúságnak meg kell mondani. A múlthoz való ragaszkodás s annak kihangsúlyozása csak abból a célból történhetik, hogy a forradalom lényegét elhomályosítsák; ezzel viszont nem azt akarjuk mondani, hogy a forradalmi akarat nem venné tudomásul a múltat. Éppen ellenkezőleg. Sokat kell és sokat is akar tudni róla, csak hogy az igazi forradalmi akarat számára a múltnak homályos világa nem öncél, nem a látszatjambor-ságok dédelgetése, hanem mint megismerő és felszabadító hatol be annak borzalmakkal és tanulságokkal megtömött raktáiraiba.

Igen nehéz olyan historikust találni, aki a forradalmakkal szimpatizál. A historikus a történelmet csak akkor szereti, amikor már megtörtént, de sohasem, amikor történik; a jelen átalakulásait majdnem mindig gyűlöli, mert azokat szabályelleneseknek, összefüggésteleneknek, egyszóval „történetelleneseknek“ találja, s így inkább az összefüggő és jámbor történelmi múltat öleli magához. A múlt fölött az időtlenség és örökkévalóság hangulata terjeng s ez a történelmi ember idegeire jobb hatással van, mint a jelen és a jövő.

Ha tekintetünket korunk szellemtagadó jelenségeire fordítjuk, azt látjuk, hogy különböző jelszavak segítségével a szellem és ész uralmát megtörni, azt mint terméketlen illúziót kigunyolni és a sötétség hatalmait az élet jogtalan uralmába visszahelyezni akarják. Egy egészen modern visszaélésről van itt szó, s bárki észreveheti, hogy éppen a forradalomnak sokszinű fogalma az, ami lehetővé teszi ezt a visszaélést. Az ifjúság fejét csak úgy lehet elcsavarni, hogy a reakció a forradalom fogalmát kisajátítja és a forradalom külsőségeit oly hűen utánozza, hogy az ifjúság — éppen mert nincs felkészülve az ilyen mesterfogásokra — a legősibb és régen kiaszott ideákat csodálatosan vonzó életujdonságoknak látja. És tényleg új-donságról beszélhetünk, ami magát a jelenséget és a mesterfogást illeti. A történelem folyamán alig fordul elő hasonló jelenség, de egészen páratlanul áll mai megrendezettségében.

Türelmetlenség és undor fog el, amikor azt kell látnunk, hogy az életellenesség megpróbálja ellopni a fiatalos jövőbetörés mozdulatait, hogy így leplezze sötét törekvéseit; s ez az érzésünk fokozódik, amikor ugylátszik, mintha a forradalmi hókuszpókuszos csalásnak sikerülne becsalogatni az ifjúságot a halál völgyébe.

Meggyőződésünk szerint itt nagyon is helyénvaló az ellentámadás és a leleplező felvilágosítás. Ismételjük: a réginek ez a törekvése új. Különbözik a régi mindig a régi akart lenni és félre nem érthető módon morgott az új ellen. *Ma maga akar az új lenni*, az élet színével kendőzi magát, s korunk korahajnali bizonytalan fényében bizonyos fokig sikerül a megtevesztés. — *Szellemellenesség mint forradalom*, — a trükk lehetséges, mivel tényleg létezik egy forradalom a szellem ellen. Tényleg létezik ma egy intuiciós életkutató tudomány, amely — Nietzschevel szólva — arra törekszik, hogy «az észet az érzelem alá szorítsa», amennyiben az élet trónusa előtt a szellem ellen megvető vádbeszédet tart és a lelki mélységek — a tudattalan, az ösztöndinamika, az érzékiség, vagy ahogy különben elnevezni lehet a démoni természetességet — jogait akarja visszaállítani. Ez a szellemi szellemellenesség nem törődik azzal, hogy a rosszakaratúság vérszemet kapva kiöli az új célokba és a jövőbe vetett hitet. Mi azonban észrevesszük azt a bátorító hatást, amelyet ezek a tanok a visszafelé törő hatalmakra gyakorolnak, s okunk van egy általános veszedelemről beszélni. Nem találunk ma olyan látszatjambor kitartaniakarást, jövőellenességet, jövőfélést, meglapulást és hűségbutaságot, amely ne támaszkodnék az új életkutatás irracionális törekvéseire, ne tudna ezekkel kontaktust létesíteni és ne igyekeznék ezeket szándékosan politizálni, átfordítani a társadalmi ellenforradalmiságba, hogy így a reakciót forradalmi színben tüntethesse fel. A dolog nem is nehéz; hiszen, ha a szellem az életnek csupán tehetetlen ellensége, s a világ formálódásának kezdete és vége a természet, az ösztön, a sötétség és ha ennek felfedezése a legujabb és legfiatalabb vívmány — nos, akkor igazában véve minden régi az új és a fiatal, s a hajjokon is csak az ész-előtti és észalatti segíthet. Aki pedig még ideákról beszél, a szabadságról talán vagy az egyenlőségről, az nem érti az idők jelét; így azután minden kísérlet, mely az észet az ösztönök — és pedig a rossz ösztönök — fölötti győzelemre akarja segíteni, merénylet az élet ellen, mert hisz rossz ösztönök nincsenek; így azután minden törekvés, mely arra irányul, hogy a valóságot a szellem által már elért megismerési foknak megfelelően átformáljuk, hogy megszüntessük azt a feszültséget, ami a kettő között ma veszedelmesebb méretekben áll fenn, mint ezelőtt bármikor, nem jelent egyebet, mint sivár és

divatjátmult intellektualizmust; így azután a szociális belátás, az új, egészségesebb gazdasági rendszerek keresése nem más, mint tegnapelőtti marxista materializmus; az emberi követelések támogatása, a politikai szintézis, a népek szövetezése nem egyéb, mint lapos internacionalizmus és pacifista népbolondítás; s mindezen divatjamult ideológiai ócskasággal szemben diadalmasan áll forradalmi fiatalos frissességében a dinamika princípiuma, a szellemtől megszabadított természet, a „nemzeti lélek“, a gyűlölet, a háboru.

Ez a reakció, mint forradalom; a nagy „Vissza“, kiöltöztetve és kifestve, mint rohanó „Előre“. — Alapjában véve hódolat a forradalom fogalma előtt. *Bizonyítéka annak, hogy forradalmi korszakot élünk.* A kihalófélben lévő régi is érzi, hogy csak akkor veszik észre, ha forradalminak teteti magát, úgy körülbelül, mint ahogy 18-ban a feudalkonzervativizmus „néppárti“ és „kiszádpárti“ szászlót tűzött ki.

És a fiatalság? Áldozatul esik tényleg ennek a visszaélésnek? Ugylátszik igen — legalább is itt-ott. — Már nem ujság számunkra, hogy fiatal testek elaggott gondolatokat hordoznak, hogy *bűszke, gyorstépéses ütemben, ajkukon ifjúsági dalokkal, karjaikat római köszöntésre emelve pazarolják lelküknek szép lendületét ezekre a nyers, szellemellenes törekvésekre.* A régi rossz azonban nem lesz új és jó azáltal, hogy azt az ifjúság képviseli, nem fog életjogot nyerni még akkor sem, ha tragikus módon vérét ontaná érte. Az ilyenfajta tévedések és félreértések előbb-utóbb fel szoktak oldódni. *A helyesbítési folyamatot véljük meggyorsítani, amikor az ifjúságnak azt ajánljuk, hogy foglalkozzék a modern életkutatásnak ama jelenségformájával, amely ellentáll minden kísérletnek, mely őt a forradalom fogalmának elhomályosítására akarná kihasználni.* A pszichoanalízisre gondolunk.

Erről a tanról ma már nem úgy kell beszélni, mintha az — elismert, vagy vitatott — terápiai módszer lenne. Anélkül, hogy orvos felfedezője kezdetben álmódta volna, régen tulnőtte az orvostudományi kereteket, s olyan világmozgalommá vált, amely jelentősen hat ki a legkülönbözőbb tudományokra, irodalom- és művészetkutatásra, vallástörténelemre, préahistóriára, mitológiára, néprajzra, pedagógiára. Közben azonban — éppen mert eredetileg gyógyító módszer — megőrizte orvostudományi jellegét, azt az emberiesen etikai tendenciát, amely azt célozza, hogy a sokféleképpen bonyolult és eltorzított szenvedéses állapotokat megszüntesse. Világosan észrevehető, hogy benne a betegséget felismerő mélységes értelem végső fokon nem a mélység és betegség ked-

munka

véért — tehát nem észellenes értelemben — üzi tevékenységét, hanem tul mindazon előnyökön, amelyek a sötétség felderítéséből az életmegismerés számára adódnak, legelső és legutolsó sorban feloldani, gyógyítani — a szónak legemberibb értelmében — «felvilágosítani» akar. Az orvosi akaratú beállítottsága szabja meg a pszichoanalízisnek különleges helyzetét napjaink tudományos mozgalmában.

A pszichoanalízis beletartozik az új tudományos mozgalomba; egyik részét képezi az új tudományos irányzat erőinek és szellemének, amely a szellemről, mint életmeghatározó hatalomról nem sokat akar tudni. Freud egyik önéletrajzi vázlatában a következőket mondja: „Engem — mint pszichoanalitikust — inkább érdekelnek az érzelmi, mint az értelmi folyamatok; inkább érdekel a tudattalan, semmint a tudatos lelki élet.” Sokatmondó mondat. Mindenekelőtt szembetűnik, hogy mennyire magától értetődően beszél a «tudattalan lelkiéletéről». Ma már elképzelni is alig tudjuk, hogy fellépésekor micsoda forradalmi támadást jelentett ez a szókapcsolat minden iskolai pszichológia és minden filozófiai megszokottság ellen. Az az ellentmondás, amit a „tudattalan lelkiélet» tartalmaz, a szó szoros értelmében vett lázadás minden ellen, ami addig „pszichológia volt. A «lelkitartalom» és «tudat» azonos jelentéssel bírtak. A lélek tartalmát csak a tudatfenoménok képezték, s remélték, hogy a tudattalan lelkitartalom mégis csak valami boldos fogalom marad. Ebben a reményben kellett csalatkozni, amikor Freud bebizonyította, hogy a lelkitartalom önmagában véve tudattalan, a tudatosság, mint tulajdonság a lelkifolyamathoz hozzájárulhat, de semmit sem változtat azon, ha el is marad. Erre a megismerésre épül fel neurozis-tana, melyben azt bizonyítja, hogy létezik egy lelki fenomén — az elfojtás —, amelynek segítségével valamely ösztön a tudatból kizárható, s valamilyen neurotikus szimptomává alakítható át. A világ kezdi megérteni ezt a tantételt, amelynek az orvostudományokat túlnövő horderejét és annak jelentőségét az emberről való minden eddigi tudásunkra, kezdetben bizonyára Freud maga is aligha sejtette. Forradalmi volt ez a felfedezés, s világosan felismerhető szellemtörténeli összefüggése korunk antiracionális és antiintellektuális mozgalmával. Ugyanígy forradalmilag és megriasztóan hatott a nemi megkivánásokról s ezeknek neurotikus pótkielégüléséről szóló tana, amelyet rosszakaratulag freudi panszexualizmusnak neveztek el, mivel először is félreismerték, hogy annak sokkal inkább erotikus, semmint szexuális jellege van, másodsor pedig nem vették észre, hogy Freud éppen az elfojtás és tudatcenzúra elméletével olyan lelki hatalmakat ismer el, amelyek a libidós hatalmakkal szembehelyezkednek.

Szó volt arról, hogy Freud érdeklődése inkább szól az affektusos, semmint az intellektuális lelkifolyamatoknak, s így felmerül annak a szükségessége, hogy gondolkozzunk az érdeklődés pszichológiája felől. Az érdeklődés könnyen kerülhet saját tárgyával szolidáris viszonylatba, s ilyenkor igenli azt, aminek csak a megismerését tüzte ki célul. Kérdés tehát, hogy az affektusok iránt fellépő érdeklődés maga is affektusos természetű-e, avagy intellektuális fajtájú? Első esetben a tárgy iránti érdeklődés a tárgy dicsőítésévé válik. Freudnak kutató érdeklődése az affektusos lelki folyamatok iránt nem csap át az intellektuális szférák rovására azoknak dicsőítésébe. Az ő antiracionálizmusa annak a belátását jelenti, hogy az ösztönnek a szellemmel szemben tényleg létező hatalmi fölénye van, de nem jelenti a szellem kicsufolását és a csodálattal teljes hasravágódást e fölény előtt. A freudi „érdeklődés“ az ösztönök iránt korántsem jelenti a szellemtagadót, természet-konzervatív hajlongást azok előtt, hanem az ész és szellem eljövendő forradalmának győzelmét — tehát a szó igazi értelmében vett felvilágosítást — szolgálja. „Bármennyire kihangsúlyozzuk és bármennyire igazunk is van abban“ — mondja Freud — „hogy az emberi értelem, az emberi ösztönélethez hasonlítva, erőteljes és gyönges, mégis valami egészen különös sajátossága van ennek a gyöngeségnek; az értelem hangja halkan bár, de folytonosan jelentkezik s nem nyugszik addig, míg számtalan visszautasítás után, végre is meghallgatásra nem talál.“ — Freud szavai ezek és nagyon nehéz lenne valamilyen reakciós használatra kisajátítani azt a tant, melyben az ész elsődleges uralmát állandóan és következetesen «a pszichológiai ideálnak» nevezik.

A libidóról szóló tan, amelyet hamisan és tendenciózusan Freud panszexualizmusának neveztek el, képezi a pszichoanalízisnek azt a részét, amely megalkotóját mélység pszichológussá és a tudattalan kutatójává teszi és megnyitja előtte azt az utat, amely a betegségen keresztül az élet megismeréséhez vezet el. Ez sorozza be a pszichoanalízist napjaink antiracionalista tudományos összmozgalmába s egyszersmind ez különbözteti meg tőle, mert van benne egy olyan elvi alkatrészt, amely alkalmatlanná teszi arra, hogy vele szellemellenes reakciós értelemben visszaélni lehetne, mivel az antiintellektualizmusnak csak a felismerésére szorítkozik, anélkül, hogy az akarat-funkciókat annak alárendelné. A pszichoanalízisnek ezen szelleme a nemiség gondolatával van összefüggésben s Freud tanainak éppen ez a része talált a leghevesebb ellentállásra, mivel a keresztny elöitélet rászoktatott arra, hogy a nemiséget a tisztátalanság és bűnösség szemüvegén lássuk. Freud úgy ta-

lálta, hogy az élőlény törekvését a halál- és megsemmisülési ösztön képezi, hogy így az élettelenek feszültségmentes állapotába jut-hasson; ezt a „Visszafelétat“ éppen a nemiség keresztezi, amelyet a „tulajdonképpen életösztön“-nek nevez s amellyel egyedül van kapcsolatban a felfejlődésnek, az egyesülni-akarásnak és tökéletesség-levésnek minden belső tendenciája.

Freud kulturpszichológiájában igen fontos szerep jut a szublimáció és az elfojtás fogalmainak. Amikor az analízist a normális lelkiéletre alkalmazták, kétségtelessé vált, hogy így az egyénnek, valamint a társadalomnak, kultur-teljesítményei ama szexuális komponensekből fakadnak, amelyek a közvetlen céloktól más célok felé terelődnek. Az elfojtás pedig abban áll, hogy a tudatcenzura távol tartja a tudattól az archaikus és antiszociális ösztönöket; az egész folyamat tehát nem annyira kulturateremtő, mint inkább a kultúra megteremtésének előfeltétele. Mivel kultúra csak bizonyos morális és fizikai hatalmi eszközökkel alátámasztott tilalmak nyomása alatt lehetséges és mivel a társadalom még a vallási szentségekkel sem tudta elérni, hogy az emberek tulnyomó többségében ezek a tilalmak hussá és vérré váljanak, szükségszerűen következik a kultúra-színlelésnek mai állapota s ezen csak úgy lehetne segíteni, ha a társadalom feloldaná azt az antianalitikus hallgatási parancsot, amely megnehezíti a kultúra előfeltételeinek felismerését. Freud azt mondja: „Az emberi kultúra két pilléren nyugszik; az egyik a természeti erők feletti uralom, a másik ösztöneink korlátozása. Megláncolt rabszolgák hordják a kultúra trónusát. A megláncolt ösztön-komponensek közül a szűkebb értelemben vett szexuális ösztönök lázadoznak legerősebben és legvadabban. Jaj lenne, ha láncaiktól megszabadulnának: a trónus összedülne s a kultúrát lábbal tipornák. A társadalom tisztában van ezzel s nem akarja, hogy erről — beszéljünk.“ Vajjon miért nem? „Azért — feleli Freud —, „mert sok tekintetben hibásnak érzi magát. Először is az erkölcsiségnek tulmagas ideálját állította fel, amelynek betartását minden tagjától megköveteli és nem törődik azzal, hogy vajjon mennyire esik neheze az egyeseknek ez az engedelmisség. De a társadalom nem is elég gazdag vagy

nem eléggé jól organizált

ahhoz, hogy az egyeseket kárpótolni tudná az ösztönkorlátozásokért. Így azután az egyén próbálkozik meg azzal, hogy az általa hozott áldozatért kellő mennyiségű kárpótlást kapjon s így helyre állítsa lelkiegyensúlyát. Nagyjában véve azonban az egyén pszichológiailag az ő tehetségét meghaladó módon kénytelen élni s kielégülelen ösztönigényei a kultúra követelményeit állandó nyomásként érzik. Eb-

ben keresendő tehát Freud szerint az eredete ama hipokrizisnek, amely annyi sok bizonytalanság és szükséglet fölött szemet huny, hogy így módon a társadalomnak „tagadhatatlanul labilis egyensúlyi helyzetét a kritika és diskusszió megtiltásával támassza alá“. Freud véleménye szerint azonban nem lehet örökéletű ez az ellenállás. — „Tartósan semmiféle emberi intéstitúció sem vonhatja ki magát a jogos kritika hatása alól.“ A tiszta felvilágosítást szolgáló, szimpatikus, mindenekelőtt bebizonyított helyes és kétségbevonhatatlanul forradalmi csengésű megállapítás. Freud írásainak számtalan helye bizonyítja, hogy ez a mondat társadalmi vonatkozása, szociális, sőt szocialista értelemben vett forradalmi gondolatot fejez ki. Csakhogy ez a szocializmus és ez a forradalmiság nem katasztrófa politika. Ellenkezőleg. A katasztrófát akarja megelőzni; orvosi elveken épül fel, gyógyítani akar. Az *analízis a forradalomnak orvosi formája*.

Aki ismeri Freud neurozis tanát, tudni fogja, hogy szerinte a neurotikus szimptoma az elfojtás következménye; nem szükségszerű, hanem patológikus következmény. Ha pontosabban megvizsgáljuk tanait, észre fogjuk venni, hogy ő egész mai kulturállapotunkat az elfojtásos-neurozis jegyében és képletében látja. Kulturánkban minden tekintetben bizonytalan és feltétlen labilis látszattökéletességet lát, amely pontosan annak az állapotnak felel meg, amikor a neurotikus anélkül, hogy meggyógyulni akarna, berendezkedik a szimptomáiba, s azokkal megalkuszik. Ennek az állapotnak a „tartós fennállásra sem kilátásai nincsenek, sem meg nem érdemli azt“. — Hadüzenetet jelent Freudnak ez a mondata minden konzervativizmusnak és minden jámbor törekvésnek, amely kinéremélt, s ezért tudatlanságon bizonytalanul nyugvó életformákat mindenáron fentartani akarja. Jelenti továbbá az ujrászántás szükségességét és a kritikai belátás által való felbomlasztását ennek a nem végérvényes rendnek. De bízalom sugárzik belőle; bízalom a jövőben és a magasabb fejlődési fok elérésében. A kijelölt ut: a tudatosítás, az analízis. Ezen az uton nincs megállás, nincs vissza, nem lehet szó a „régijóvilág“ visszaállításáról. A kitűzött cél: új, kiérdemelt, tudattal biztosított, szabadságon és igazságosságon nyugvó életrend. A pszichoanalízis eszközeiben és céljaiban felvilágosító tendenciája; nevezhetjük antiracionálisnak, mivel kutató-érdeklődése a sötétség, az álmok, az ösztön, az ész-előtti felé irányul és mert a tudattalanból indul ki; de távol áll tőle, hogy emez érdeklődésével az elhomályosító, rajongó és visszafejlesztő szellemnek tegyen szolgálatokat.

A pszichoanalízis a modern irracionálisnak ama jelenségformája, amely minden reakciós visszaélésnek határozottan ellene van.

munka

A MEZŐGAZDASÁG VILÁGKRIZISE

A mezőgazdaság válsága nem csupán azóta valóság, amióta panasszá vált a földbirtokosok száján és közhellyé az ujságok közgazdasági rovataiban. A mezőgazdasági termények viszonylag nagyon alacsony ára, az elhelyezési nehézségek, a földbirtok fokozatos eladósodása és állandó értéksökkenése — mindez olyan tünet, amely ugyan csak az 1928. év minden előző felülmúló rekordtermése után lett akut válsággá és közgazdasági, élelmezési, szociális, sőt helyenként világpolitikai problémává, de amely tüneteknek szükségszerűen következniök kellett a mezőgazdaság két alapvető tendenciájából. Az egyik: a mezőgazdaság és ipar technikai fejlődésének óriási tempókülönbsége (ebből adódik az «olló», azaz a mezőgazdasági és ipari ár-index divergenciája mellett többek között a parasztság problémája, konzervatívizmusa, megközelíthetetlen volta és a város és falu ellentéte, amely épügy jelentkezett Szovjet-országra, mint a kapitalista államokban). A másik: a bevetett területek és ezzel együtt az ugynevezett «látható készletek» rohamos növekedése. Az első jelenség okozza a mezőgazdasági termények magas előállítási árát, dacára a rendkívül alacsony mezőgazdasági munkabéreknek. A második a termelés és kínálat óriási megnövekedését, amivel szemben a fogyasztás, a kereslet csaknem változatlan maradt. Egyik jelenség sem újkeletű. De míg az iparban a technikai fellendülés, a kapacitás megsokszorozódása, a racionalizálás és technizálás lendülete következett a háborus évek stagnálása után, addig a mezőgazdaságban a technizálódás szinte észrevehetetlenül lassú, nemcsak a husz, de ugyszólván a száz évvel ezelőtti állapothoz képest is. Szünetet jelentett a háboru a bevetett területek és a terméseredmények növekedésében is. Utána azonban, a sokmillió mezőgazdasági munkás visszatérte, a fölzsabaduló tőkék (l. a földárak jelentékeny emelkedését közvetlenül a háboru után) egyszerre ugrásszerű emelkedést váltott ki. Összehasonlításképp álljon itt néhány adat a világ buzaterméséről:

1909-ben összesen:	3.590,229.000 bushel ¹
1913-ban	4.002,831.000
1917-ben	2.690,055.000
1919-ben	3.268,839.000
1926-ban	3.963,300.000
1927-ben	1.182,833.000 métermázsa
1928-ban	1.320,448.931

Az utolsó évek rohamos emelkedése, amelyet a világ nagy gabonatözsdein (Chicago, Winnipeg, Liverpool, Buenos-Ayres) a spekuláció

¹ 1 bushel = 27.2 kb.

alaposan kihasználta és túlozta, természetesen az árak csökkenésében is mutatkozik. De míg a csökkenés az előző években lassú, lemorzsolódásszerű volt, sőt időnként a rosszabb terméskilátások nyomán átmeneti emelkedések is mutatkoztak, addig az 1928. évi rekordtermés egyszerűen katasztrofális — a kisbirtokosságra katasztrofális — árzuhanást okozott.

Az árak Budapesten 1928 május 1-én, tehát aratás előtt:

Buza 1 q	Rozs 1 q	Tengeri 1 q	Zab 1 q
P. 35.35	P. 32.45	P. 27.80	P. 34.35

Ezzel szemben 1929 szeptember 30-án:

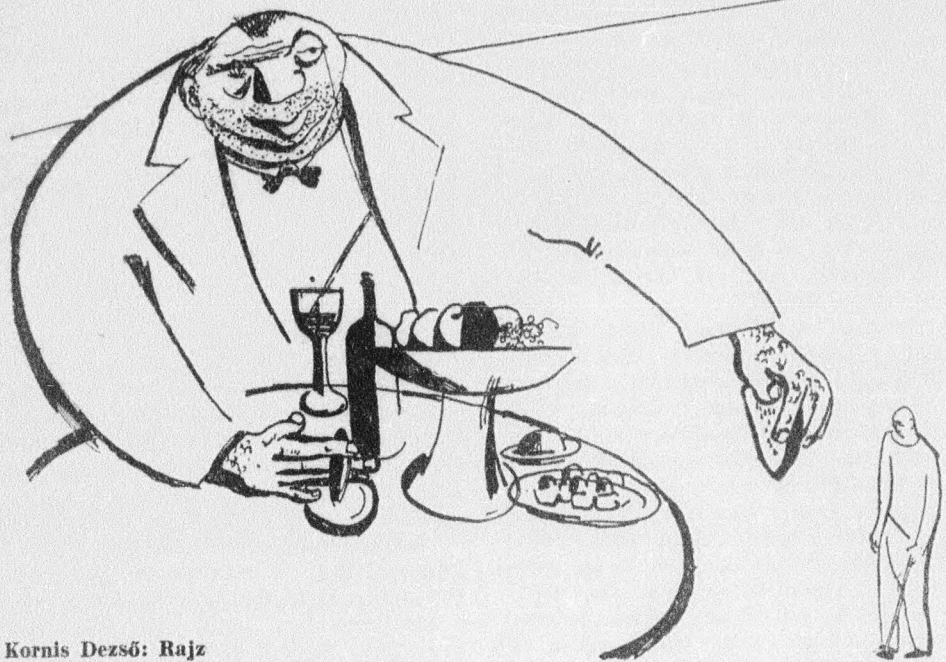
Buza:	Rozs:	Tengeri:	Zab:
P. 22.25	15.22	19.12	15.25

Ugyanezen idő alatt az ipari index körülbelül változatlan maradt, ellenben a pénzpiacon állandóan drágulás mutatkozott (a magyar hivatalos bankkamatláb 6%-ról 8%-ra emelkedett, a tényleges kamatláb 10%-ról 16—18%-ra), ami összevéve annyit jelent, hogy a parasztság elszegényedik, hogy a föld, s különösen a tőkeszegény, tehát hitelre szoruló kisbirtok egyre jobban eladósodik, hogy a mezőgazdasági termelés egyre kevésbé lesz jövedelmező, sőt kezd deficites lenni. Így a buza előállítási átlagköltsége kis- vagy középbirtokon magyar holdanként a következőképpen alakul:

Kétszeri sekély, egyszeri mély szántás	P. 25.—
Fogasolás, hengerezés, vetési munka	„ 9.50
Földjádék vagy haszonbér	„ 64.—
Vetőmag 100 kg.	„ 25.—
Trágya, szuperfoszfát	„ 20.—
Adó	„ 10.—
Forgótőke 10%-os kamata	„ 20.—
Általános rezszi, biztosítás, vas stb.	„ 36.50
Összesen:	P. 210.—

Ennek alapján a kedvező magyar holdankénti 8 q netto buzatermés mellett egy q buza előállítási ára ma fuvar, szállítási költség stb. nélkül P. 26.25, ami gyakorlatban annyit jelent, hogy ma métermázsként 8—9 pengőt fizet rá a buzára a termelő. Ez a nagy diszparitás enyhülhet ugyan ideiglenesen, mert a jelenlegi árak a szakértők szerint indokolatlanul alacsonyak, ám teljesen eltűnni nem fog, sőt idővel feltétlenül fokozódik.

A válság természetesen súlyos következményekkel járt. Az ipari cikkek fogyasztásának csökkenése, nagy földhitelintézetek bukása, gazdasági konfliktusok és vámháborúk kísérik világszerte. A védekezést is megpróbálják ellene, természetesen az egyes országok gazdasági és politikai szerkezetéhez képest más-más eszközökkel.

Kornis Dezső: Rajz

Igy nálunk nemrégiben egy tekintélyes legitimista politikus a határok kiigazítása ellen tiltakozott, mert a megnövekedő ország nagyobb búzatermésétől a már amúgy is túlalacsony búzaárakat féltette. Ugyanakkor a falvakban a parasztság között a trágyázás ellen agítálnak, úgy érvelve, hogy minél több a buza, annál olcsóbb az ára. A paraszt és a gróf okoskodása igen hasonló felületességében is. Hiszen nyilvánvaló, hogy Magyarország a maga maximum 20 millió métermázsás búzatermésével nem játszhatja az árszabályozó szerepét a 230 millió métermázsát produkáló Egyesült Államokkal szemben, sem akkor, ha a revízió sikere esetén a duplájára növekednék, sem akkor, ha a trágyázás megszüntetése miatt felére csökkenne a magyar búzatermés. Beszélnek arról is, hogy buza helyett főzelékeket, takarmányokat, ipari és gyógynövényeket kellene termelni. És elfelejtik, hogy a főzelék exportja még nehezebb, mint a gabonaféléké, hogy a takarmányfélékben legalább olyan nagy a felesleg, mint búzában (l. feljebb a zab áralakulását), hogy a gyógy- és ipari növényeket mindjobban kiszorítja az ipari kémia, s legfőképpen, hogy a mezőgazdaság mai válsága nem a termelés, hanem a fogyasztás, vagy helyesebben az elosztás válsága. Ezt a következők is igazolják:

Oroszország egyelőre nem küzd exportgonddal, mert a belső fogyasztás óriási mérték-

ben emelkedett és mert igen jó gabonatermő területek szakadtak le az ország testéről (Orosz-Lengyelország, Besarábia stb.). Így, bár a termelés az utóbbi években sokkal intenzívebb lett, a bevetett területek nagysága az 1912. évben volt 90.000.000 hektárral szemben csak cca 88.400.000 hektár, a búzatermés pedig a háború előtti átlag 206.000.000 métermázsával szemben, hivatalos jelentés szerint 1928-ban 234.000.000 métermázsá volt. A többletet azonban a fogyasztóképessé tett ipari munkásság és kisparasztság teljesen felvette, úgyhogy csak cca 7.500.000 métermázsá került exportra. Annál nagyobb mértékben észlelhető az «olló», a mezőgazdasági és ipari termékek árának, illetve valódi értékének széthajlása. Az orosz paraszt ma kb. 28%-át kapja vissza terményei világpiaci árának, ha az ellenértéken iparcikkeket vásárol. Ezzel szemben az orosz ipari proletariátus kenyere olcsó.

Kína talán az egyetlen világbirodalom, amely még a legkedvezőbb terméseredmény esetén is importra szorul, rendkívüli népsűrűsége miatt. Az 1928. évi búzatermése 38.000.000 q, szükséglete kb. 42.000.000 q volt, a rizstermés 330.000.000, a rizsfogyasztás 342.000.000 q. Az éhínségek szinte szabályszerűen ismétlődnek meg minden évben.

Argentínának, az egyik legnagyobb búza- és tengeriexportáló államnak (búzatermés 1928-

munka

ban 68,500.000 q, 1912-ben még csak 40,000.000 métermázsa, tengertermés 1928-ban 74,800.000, 1912-ben 48,700.000 métermázsa) a hirtelen felduzzadt terméseredményekhez képest nincsenek megfelelő raktárai és elevátorberendezései. Ez az oka annak, hogy január táján, mikor a déli félgömbön az aratás van, Argentína egyszerre kénytelen a piacra dobni óriási gabonafeleslegeit, amivel évről-évre árzuhanást idéz elő a gabona világpiacain. Ugyanekkor a tengertől távolabb eső vidékeken a mozdonyokat fűtik a búzával és egész hajórakományokat öntenek a tengerbe, hogy az árakat annyira amennyire tartani tudják.

Olaszországban a fasizmus olyan behozatali vámot vetett ki a búzára (14 aranylírát, cca 15.50 pengőt métermázsanként), amelyhez hasonló magas nincs az egész világon. A cél: a belföldi mezőgazdaság védelme volt. Az eredmény: a bevetett területek egészen csekély, a kenyér árának 50%-os emelkedése. Miután pedig Olaszország évente legalább 22–23 millió métermázsa búzát kénytelen importálni, a «battaglia del grano» (búza-csata) politikája máris megbukott. A fasizmus legújabb jelszava tehát: «egyetek kenyér helyett rizst». A jelszó komolyságára jellemző, hogy Olaszország egész évi rizstermése legfeljebb 6,500.000 q.

A világ két legnagyobb búzaexportáló állama ezidőszere az Egyesült Államok (1928. évi búzatermése 237,500.000 q) és Kanada (119,700.000 q) s így ezek érzik legsúlyosabban a válságot. Kanadában az ország gabonatermelői és kereskedői szövetkezetekbe (pool) tömörülnek és egységes ármegállapítással és közös értékesítéssel próbálják elhelyezni a feleslegeket. A múlt évben, emelkedő áralakulásra spekulálva, a pool-ok nem adták el aratáskor a gabonát, hanem visszatartották és beraktározták, amin azután óriási veszteségeket szenvedtek. Ezidén úgy akarják az áresést megakadályozni, hogy hétről-hétre maximálják az exportálható mennyiséget, azaz a készletek visszatartásával mesterséges áruhiányt akarnak előidézni. Ez a módszer sem látszik sikeresnek, mert az összes köz- és magánraktárak már most tulszulfoltak s a felhalmozódott gabonamennyiségeket a pool-ok valószínűleg ismét alacsonyabb árak mellett lesznek kénytelenek piacra dobni, mert közben az európai államok, megszabadulva az árnyomó konkurenciától s kihasználva a szállításhoz fennálló kéthetes időelőnyt, már mind fedezték szükségleteiket, részint a múlt évről fennmaradt feleslegekből, részint az új termésből.

Az Egyesült Államokban a mezőgazdaság helyzete oly súlyos, hogy hivatalos statisztika szerint az 1928. évben mintegy 25.000 farmer egyszerűen otthagya a földjét, amelyből megélni nem tudott és elment a városba ipari munkásnak. Az elnök, vétőjogával — még Hoover

megválasztása előtt — három ízben utasított vissza a kongresszus által már megszavazott olyan törvényjavaslatot, amely az ipar megterhelésével akart nyílt vagy burkolt állami segílyt juttatni a mezőgazdaságnak. Hoover azonban, akit a farmerek szavazataival választottak meg, kénytelen volt «Farmer Relief Board»-ot tető alá hozni. Ennek lényege az, hogy állami tőkével és támogatással egy 500 millió dollár alaptőkéjű vállalat alakul a mezőgazdasági export előmozdítására és a farmerek felsegítésére. Mi lehet ennek a módja? Aligha más, mint kamatmentes beruházási kölcsönök, vetőmag, gépek stb. a gazdáknak — de mindenekelőtt exportprémiumok. Már pedig ez talán jelenthet időleges tehermentesítést befelé, de mindenesetre dumping-árakat, még élesebb versenyt és árrombolást fog jelenteni Európa, Délamerika és Ausztrália felé. Ausztrália máris tiltakozik és retorzióképpen azzal fenyegetőzik, hogy tiltóvámokkal zárja ki az Ausztráliai Államszövetség területéről az Unió iparcikkeit.

Mindezekből félreismerhetetlenül és tisztán kiténik, hogy a mezőgazdaság mai válsága elsősorban fogyasztási és elosztási válság, mely a kapitalizmuson belül nem lesz megoldható. Valószínű, hogy a drága termelési költségek lecsökkentésére a közeljövőben meggyorsítják a technizálás és racionalizálás ütemét s a gazdálkodás általában intenzívebbé fog válni. Ennek és a bevetett területek növekedésének ma még beláthatatlan arányai azonban az elhelyezhetetlen feleslegeket csak még nagyobbakká, még nyomasztóbbakká fogják tenni. Az agrártermelés világméreteiben már ma is deficittel dolgozik s ezt a deficitet a fogyasztás állandó alacsony színvonala hamarosan katasztrófálissá teheti elsősorban a tökeszegény kisbirtokok számára. A technizálódás és a kisüzemeket felhaló nagyüzemek olyan jelenségek, amelyek az ipar területén már igen előrehaladott stádiumban vannak. És ha most a mezőgazdaságot is erre az utra kényszeríti a kapitalizmus mai termelési és elosztási anarchiája, ez nivellálni fogja a ma még elég nagy különbségeket és ellentéteket az ipar és a mezőgazdaság, egyben az ipari és földproletariátus között. Valószínű, hogy a kisbirtok kipusztulása éppen olyan szörnyű társadalmi jelenség lesz, mint volt a kézművesség. De éppen ez igazolja a szocializmusnak elméletben és gyakorlatban egyaránt épülő szervezeteit: a földmives-termelőszövetkezeteket. Ugy lehet, hogy ezeknek a gyakorlati alkalmazására hamarabb kerül sor, semmint hinnők, mert az ipar forradalmát kísérő tünetekkel egyenértékű jelenségek: a koncentráció és a technizálódás előrevetik az árnyékát a mezőgazdaság forradalmának. És ez a forradalom döntő jelensége lesz azért is, mert középpontjában a föld és a kenyér fog állani.

Justus Pál

NE FELEDJETEK EL!

306-307

Vérfoltos kendőjével arcát
és kezével megalázott szívét eltakarta s lassu szárnycsapásokkal
a szélek fölé szállt
a magasba
az elkerített susogó kertbe ahonnét a forgó földnek
felizzó tengelye látszik csak s a kezdődő északában
a búcsú istentelen északájában
a magányban
a csend két kagylója összeér
kong bong

Ne feledjete el!
barátaim . . . ti sirrajárók, seszivüek, tetszélők, százujju redvvaakarók
ti döögök és döögfalók, emberek, csodálatos faj!
ki vesszőit föld felé fordítva mint kialudt fáklyákat, fénytelenül hömpölyög
a gőzölgő földeken

nem halljátok még a kakasszót
az elhagyott északában
a búcsú istentelen északájában
az utolsó északa kakasszavát amiután
a csend két kagylója összeér
és kong

Déry Tibor

A FILOZÓFIAI MATERIALIZMUS VÉDELMEBEN

Megjegyzések Nadas Endrénének a „Munka” 9. számában megjelent cikkéhez

Azt hiszem, ha manapság egy középiskolában érettségi dolgozatnak tűznék ki „A materialista bölcsélet cáfolatát”, csupa jeles dolgozatot kapnának a boldog professzorok. Ha jól körülnézek, az egész mai szellemi élet úgy hat, mint egy pompás arzenál, mely a materialista szemlélet elleni védő és támadó gondolat- és frázisfegyverek millióiban dúslakodik.

Amellett — hál’ Istennek — Du Bois Raymond és az ő „ignorabimus”-szózata már fél évszázad előtt megadták a kegyelemdőfést a lélektani materializmusnak és bár őt azóta Verworn (Allg. Physiologie, Jena 1916) és mások kifogástalanul megcáfolták, még ma is az ő jellegzetes okfejtése az a büvös szó, mellyel a filozófiai materializmus ördögét mindenkor pillanatok alatt ki lehet űzni a szolid és szalonképes emberi gondolkodásból.

Szerencsére, ismétlem, a filozófiai materializmust sikerült végleg kipusztítani, legalább is annyira, hogy az semre sem látható. Én legalább hosszabb bolyongásaim során sem tudtam ezt a felfogást következetes formájában felfedezni, a gazdag főképosztály körében épp oly kevéssé, mint művelt középosztály oly tagjainál, akik leeresz-

kednek egy kis filozófiához. Ami pedig a proletariátust illeti, ennek — legalább a legszűkebb mában — az irtalmatlan kenyérgondok aligha adnak módot, hogy egy általános élet- és világszemlélet lehetőségeibe elmélyedjen; bár, ha megtenné, aligha vonzódná jobban egy wundti dualizmus vagy ostwaldi energetizmus felé, mint a sokszorosan primitívnek és tarthatatlannak bizonyult materializmusához.

Ha azonban ez az utóbbi végkép meghalt — aminthogy az egész háborúutáni pszichológiai és filozófiai termelés hatalmas sirdombként emelkedik fölötte, — akkor kár a szegény elhunytat újra meg újra agyonütni.

Bizonyos kegyeletsértést jelent már az, hogy a cikkirő a bölcséleti materializmusnak világnézeti jellegét sem ismeri el. „Filozófiai világnézetet nem ad, ehhez tulszük a köre” — mondja s közben elfelejtí, hogy a materializmus már Demokritos óta — kétségkívül ő előtte is — az emberi gondolkozásmód „másik irányát” jelentette, mely az emberiség egész történelmén át enfant terrible módján állt a plátói idealizmussal épp úgy, mint a középkori teológiával szemben. Néha szunyókált, néha

munka

harcolt és a máglyára került, néha a napi divat hőseként körülrajongták (mint éppen Büchner, Vogt, Moleschott munkássága idején) és néha, mint ma, jobbról-balról üldözik és tapossák, mint az emberi gondolkodás legveszélyesebb ellenségét.

Elárulhatom, hogy a materializmusnak ugyanolyan széleskörű a világszemlélete, mint, mondjuk, a pszichofizikai parallelizmusnak, vagy az energetizmusnak; de ha nem csalódom, ezeknél még jelentékenyen szélesebbkörű. A materializmusnak nem csupán — a szerző által üvegházj virágként gondos magányban őrzött — történelmi szemlélete van, hanem pszichológiai, etikai, esztétikai és szociológiai szemlélete is, melyeknek közös gerince a *fejlődésgondolat*. Az esztétikának, az élet-, érték- és társadalombölcseletnek egyaránt megvan a maga materialista rendszere, bár néhol csak csirájában és nem végleg kialakult tudományként: de mindenütt úgy, mint az eddig exkluzív különélelet élt ugynevezett „szellemi tudományok”-nak egy-egy új átszervezése, mely elvi gyökerében a materialista világfelfogásra, tehát *az anyag és a mozgás ősi dualizmusának elvére* nyulik vissza.

Azok, akik a bölcseleti materializmus cáfolatának halás feladatát vállalják — mint szerzőnk is — kitűnő érzékkel tudnak ahhoz, hogy a tiszta materializmusnak ezt a fogalmi kettősségét, az anyag-mozgás elvet ferdén és egyoldaluan állítsák be. Különösen áll ez a materializmus *lélektani* álláspontjának bírálatánál. Már Büchner is azzal vádolták meg kortársai, hogy szerinte a lélek az emberi agyvelőnek valami váladéka. Pedig hát ő elég világosan megmagyarázta, hogy a lélek az agyvelő anyagi részeinek *mozgásbeli* funkcióival, fiziko-kémiai változásaival egyenlő, tehát nem valami anyaggal, hanem valami mozgással.

Ez a két dolog ugyancsak különbözik egymástól! Ugyanúgy, mint az ember karja annak egy mozdulatától, ugyanúgy, mint egy gyár egész berendezése a benne folyó munkától, mint a levegő a szélről és mint a földgolyó a maga különféle forgó mozgásaitól! Ennek dacára a materialista bölcseletnek száz éven át kellett ellenfeleitől önmagáról olyanfajta magyarázatokat hallania, hogy ő szerinte (mint a cikkíró is kifejezi) „a lélek, a tudat nem egyéb, mint az agy terméke”, ami a tapasztalatlan olvasóban mindig azt az impressziót fogja kelteni, mintha a materialisták szerint a lélek valami folyadék, gőz vagy egyéb szubsztancia volna. Holott a tiszta materializmus ettől a felfogástól épp oly messze, sőt messzebb áll, mint az egyházatyák tanaitól. Mert hiszen az „anyag” fogalma jobban különbözik a „mozgás”, illetve működés fogalmaitól, mint egy anyagföldről szubsztancia fogalmától! Ez a „kis összetévesztés” tehát már magában rendszerint elegendő ahhoz, hogy a filozófiai materializmust valami rémületes primitívségben, logikai torzképben mutassa be a bölcseletileg és világnézetileg tájékozódni szeretők előtt.

Hogy a tudományos materializmus szerint „önálló, reális léte csak a fizikai értelemben vett anyagnak van, ez a végső lényeg, az egyetlen reális szubsztancia, ami ezen kívül van, tehát a lélek, tudat, gondolkodás csak látszat”, ez, sajnálatomra meg kell állapítanom, egész komplexuma a hamis beállításoknak, melyek csak arra jók, hogy a materialista bölcselet hitelét már *gondolkodás előtt* elrontsák az olvasóban. A lélek, helyesebben a lelki folyamatok a modern materializmus szerint éppen-

séggel nem valami „látszat”; ellenkezőleg, a legmagasabbrendű, legfejlettebb, legerősebb valóságok egyike. Csak éppen nem anyagból vannak, hanem „mozgásból”; és itt újra emlékeztetem az olvasót arra, hogy a tisztult materializmusban a mozgás, a működés — bár maga mindig anyaghoz, illetve szubsztrátumhoz van kötve — *az anyaggal egyenrangú valóság*, nem pedig abból levezetett valami. Ha a lélek, mint a materialista állítja, agyműködés, akkor nem csalóka látszat, hanem a legreálisabb valóság, sőt a legszebb és legbonyolultabb valóság, mert hiszen az agysejtek belső életének csodálatos gazdagságához semmi sem fogható.

Epp oly kevésbé áll az, hogy „a materializmus felfogása szerint a gondolat tükröződése, másolata a reális létnek.” Ez a beállítás azt a hitet keltheti, mintha a materialista szerint az emberi agyvelő apró képecskék vagy figurák alakjában a kívül levő dolgokról *ezekhez lényegileg hasonló* másolatokat tartalmazna. Holott a jól megfogalmazott materialista álláspont ettől gyökeresen különbözik. Az agyműködések, természetesen, lényegükben legkevésbé sem hasonlítanak a külvilág dolgaihoz; de a maguk végtelenül komplikált funkcióösszefüggéseiben tényleg másolják a külvilág egyszerűbb összefüggéseit; tehát nem az agyműködések a külső dolgok másolatai, hanem az agyműködések törvényszerűségei másolják a külvilág anyagán adott szubsztanciális és funkcionális törvényszerűségeket. A modern materializmust — mely ezek szerint talán mégsem halt meg egészen — csak úgy lehet megcáfolni, ha számolunk annak már eléggé megszilárdult lélektani és ismerettani álláspontjával, úgy, mint az *fennáll*, nem pedig úgy, ahogy azt hárgyuan-primitívnek a saját kényelmünkre megrajzoljuk.

Nyilván téved tehát a szerző ott is, ahol a materialista lélekszemlélettel a teljes passzivitás, a mechanizmus, az absztrakt gépiesség vádját állítja szembe. Persze, ha az agyvelő „tükröképeket” tartalmazna, melyek így vagy amúgy rakódnak egymás mellé. Csakhogy az emberi agy *szervezett funkciókat* tartalmaz, vagy helyesebben nyilvánít, amely funkciók *tudatalkotó*, s ennél fogva érzelmelem és akarattal reagáló képességgel vannak felruházva. Az agyvelő funkcionális szerveződő (differenciálódó) képessége a materialista bölcselet szerint határtalan; s ezt egyszerűen figyelmen kívül hagyják azok, akik az „introspiált” lelki élet hatalmas gazdagságát az agyvelő *képzelt* egyszerűségével szeretik szembeállítani. Tárgyi tévedés tehát az, mikor a szerző azt állítja, hogy a filozófiai materializmus szerint „a tudat szerepe a külvilággal szemben másodlagos, passzív” — egy valóban elijesztő megállapítás.

Másik tárgyi tévedés az, hogy a materialisták szerint „a világ végső soron nem egyéb, mint anyagi atomok összege.” Ez nem kevesebbet jelentene, mint hogy a materialisták negligálják az *elektronelmélet* összes eredményeit, ami pedig a modern anyagelvűség bölcseletébe jól beleilleszthető, bár az anyag régi fogalma bizonyos módosításra szorul. Az „összeg” szó itt különösen alkalmas arra, hogy valami primitív összerakódás vagy csoportosulás benyomását keltsse az olvasóban, holott a materialista fejlődésbölcselet legfőbb értéke éppen az anyag és a mozgás *szerves* összefüggéseinek és szerves fejlődésének hangsúlyozásában rejlik.

*

Az olvasó kétségkívül észrevette a fenti kritikai megjegyzések bizonyos egyoldalúságát, ami abban áll, hogy kizárólag a filozófiai materializmus védelmére szorítottam és annak helyes beállítását tartanám kívánatosnak.

Anélkül, hogy a szerző által felvetett probléma magához hozzászólnék, nem titkolhatom el azt az érzésem, hogy a filozófiai és a marxi történelmi materializmus talán mégis egy közös eszme- és kulturépitmény szerves alkotórészei.

Ami pedig azt a kérdést illeti, hogy lehet-e a filozófiai materializmus a szocializmus világnézeti alapja, az olvasónak szeretném figyelmébe ajánlani a materialista bölcsélet szellemében tartott alábbi kis gondolatláncolatot:

1. A világ (a természet) két öslényege az anyag és a mozgás.
2. Ugy az anyag, mint — párhuzamosan — a mozgás mérhetetlen idők óta fejlődésben van.

3. A fejlődés iránya az egyre magasabb egységekbe, organizmusokba való tömörülés: elektron, atom, molekula, kristály, élősejt, növény, állat, emberi egyén, család, állam, társadalom.

4. Az emberfaj jövő fejlődésének törvénye tehát: a magasabb szociális egységekbe való tömörülés.

5. Az eddigi legmagasabb szociális egység az állami, illetve nemzeti egység; a következő, még meg nem valósult anyagi-funkciós organizmus: az emberi társadalom.

6. Egyetlen társadalmi-politikai mozgalom, amely a szerveződés fegyverével, a tökéletesebb társas organizálódás jelszavával törekszik célja felé: a szocializmus.

Ebből a gondolatmenetből mindenestre következik annyi, hogy a következetesen gondolkozó materialista csak szocialista lehet. Hogy ez fordított irányban is helyes-e, az olvasó megítélésére bízom.

Gergő Endre

VILÁGPOLITIKA

Angol-amerikai megegyezés.

Aki az utóbbi tizenöt év világpolitikai változásait meg akarja érteni, nem zárkozhat el ama megismerés elől, hogy az európai kontinens sorsa már nem döntő tényezője a világ sorsának. Hogy a föld politikai súlypontja a Rajnától a Csendes Óceánra tolódott át, ma már politikai közhely, Európában azonban még mindig nem akarják megérteni. De az angol külpolitika utjai az utóbbi hónapokban, a problémák csoportosítása és sorrendje, amelyek az új angol rezsim maga elé tűzött, oly nyilvánvaló szimptomák, amelyekre az európai munkásságnak fel kellene figyelnie. A békekötés óta eltelt tíz éven át Közép- és Kelet-Európa burzsoáziája és proletariátusa megengedte magának azt a luxust, hogy csak azokat a politikai kérdéseket figyelje, amelyek ezzel a békével összefüggésben állnak: a jóvátétel, a kisebbségek, a Rajnavidék, Locarno, Genf stb. kérdéseit. A dolgok tényleges fejlődése azonban végül is arra kényszerítette őket, hogy — amennyire egyáltalán lehetséges — ezeket a kérdéseket sietve likvidálják, nehogy a világ új felosztásához későn érkezzenek. Jelenleg mindenestre úgy látszik, hogy miközben az angol miniszterelnök, Ramsay MacDonald utban van Washington felé, Európa elmulasztotta a döntő pillanatot. Mert a legnagyobb horderejű történelmi tény, amely a világnak ezt az újrafelosztását megpecsételi, már bekövetkezett: ez az angol-amerikai megegyezés.

Ez a közeledés először is egy flottamegállapodás formájában jelentkezik, amely még nem is egészen végérvényes: Japánnak, Franciaországnak és Olaszországnak az Öt-Állam-Konferenciáján még szankcionálnia kell, de a két

legerősebb imperialista hatalom paktumának jelentősége nyilvánvaló: az angolszász hatalmak kartellje a kisebbek konkurenciáját kikapcsolja mindaddig, amíg ezek még teljesebb mértékben felszívódnak a két nagyhatalomba, a «big two»-ba, hogy aztán ez az imperializmus döntő harcát egy végtelenbe terjedő fronton vívja meg. Addig legyen béke, helyesebben hadviselési tilalom, akár Londonból, akár Washingtonból jön az utasítás. Mert a kapitalizmus békéje a *pax romana*: általános elnyomás, ameddig a hatalom bírja, azután végül az általános egymásnak rohanás. A béke csak szünet két háború közt, ahol a következő az előzőt kiterjedésben, mélységben, kegyetlenségben, áldozatokban jóval túlszárnyalja: aki a kapitalizmus békéjében hisz, csalódásra van ítélve.

Anglia—Oroszország.

E fejlődés egyik láncszeme az az előzetes megállapodás, amely Dovgalevszki, a szovjet követe és Henderson, az angol külügyminiszter, a II. Internacionale volt elnöke közt Londonban jött létre. Ezt a megállapodást, amely hónapokon át tartó nehézségek után született meg, Anglia nevében nem Marx, hanem Chamberlain utóda írta alá: nem az Angliában uralomra jutott proletariátus szolidaritásának és barátságának dokumentuma az orosz dolgozó nép állama iránt. Ugyanaz az angol burzsoázia, amely három évvel ezelőtt szakítani akart Oroszországgal — és ezt Chamberlain utján kifejezésre juttatta — az ügyet Henderson utján likvidáltatja, miután időközben az érdekei inkább nyugat felé irányultak. De minden ellentét és az új szakítás készsége mindkét részből továbbra is fennáll: «adalek a békéhez.»

munka

A hágai konferencia.

Hetekig kiabált, tombolt, sirt, káromkodott, számolt, érvelt, fenyegetődött az európai sajtó, míg végül egyhangu hozsannával véget ért a hágai konferencia. A Hágában civakodó államférfiak és sajtószolgák szerint az egész hadakozás néhány tucat millió-márka körül forgott, amelyet Snowden követelt még a német jóvátételi szolgáltatásból Anglia részére és amelyet végül nagyrészt meg is kapott. Lényegében azonban az európai-kontinentális burzsoázia viszálykodásokhoz járuljon hozzá, vagy pedig kai barátsággal megerősített, offenzív angol imperializmus ellen vívott meg. Ennek a konferenciának — a bulvársajtó zsargónnyelvén szólva — a «háboru likvidálása» lett volna a feladata; valójában néhány, ma már nem aktuális kérdés nyert felsőbb parancsra elintézt. Snowden pénzügyi sikerei inkább szimbólikus természetűek. Az európai szociáldemokrácia, amely bár két kormánnyal, de nem a proletariátus szellemével volt képviselve a konferencián, azt a feladatot töltötte be, hogy — a nemzetközi burzsoázia mulatságára — a nemzeti viszálykodásokhoz járuljon hozzá, vagy pedig a hálás hallgató szerepét játssza. Elég neki, ha az őrszemet az utcáról bevonják a kaszárnyába, hogy lelkesülten máris «békét» kiáltson.

Népszövetség—Páneurópa.

A hágai harcot a genfi ünnep követte. Ebben a városban már rég megszokták a szépen hangzó frázisokat, amelyeket senki sem vesz komolyan. Ezuttal azonban, közvetlenül azután, hogy a népek nagy családjának testvérfiai a legválogatottabb gorombaságokat zúdítottak egymásra, ezek a sziruptól csöpögő beszédek még undorítóbban hatottak, mint máskor. Az eredmény pedig, úgy pozitívumokban, mint negatívumokban még az eddiginél is szármalmasabb. Egy jelszó lebeg a felszínen, amely némely elképzeléshez kapcsolódva, szocialista agyakban is sok bajt okozott: *Páneurópa*. Briand vetette fel ezt a kérdést, a legrutinósabb politikusok egyike, hogy ezzel megteremtse az Amerika-Anglia által veszélyeztetett összes államok egységfrontját. A kérdés felvetésének időpontja és módja mindenesetre tulsok rutint árult el ahhoz, hogy az egész világ ne lássa át azonnal a játékot: azok, akik ellen irányul, és azok, akiknek a segítsége és beleegyezése szükséges lenne hozzá. És mégis, bár megállapíthatjuk, hogy ma már kiapadt a bankettsorozat is, — minden miniszteri gondolat elkerülhetetlen kísérőjelensége — és Páneurópa mint politikai koncepció inkább el van temetve, mint valaha, mégis érdemes a dolgot közelebbről szemügyre vennünk, mert bizonyos, hogy a következő években, amint az angolszász nyomás ismét akuttá válik és kieleződik, még találkozni fo-

gunk ezzel a gondolattal. Kétségkívül akadnak Európa gazdasági és társadalmi strukturájában irányvonalak, amelyek az ipari termelés racionalizálásával együtt a korai kapitalizmus ideológiai örökségét is racionálisabb alapokra szeretnék fektetni. A polgári forradalom, a kapitalizmus győzelme az uralkodók internacionálját a *nemzeti állammal* váltotta fel és a polgárság vezérelvévé a nacionalizmust tette. Ennek a fejlődésnek a csucspontját a világháboru jelentette; meglehetősen groteszk apoteózist a versaillesi, trianoni, st. germaini és neuillyi békét. Ma, amikor a kapitalizmus szellemi zülése gazdasági erőinek lázas kiterjesztése mellett már a mentési terveinek sokszerűségében is oly világosan megnyilvánul, ma a polgárság egyes rétegei a nemzeti gondolatot époly elavultnak, időszerűtlennek tartják, mint ugyanezen osztály más körei viszont a demokráciát. Csak az a kérdés, hogy az államélet racionalizálására irányuló tendenciák elég erősek lesznek-e ahhoz, hogy minden gátlás ellenére is érvényesüljenek, elég ereje van-e a kapitalizmusnak a teljes megifjodáshoz, hogy ne csak régi köntösét, hanem régi szellemét is újjal cserélje fel? Azt hiszem, nyugodtan állíthatom: mint ahogy a kapitalista racionalizálás nem fogja tudni teljesen kikapcsolni a termelés anarchiáját és áttörni azokat a korlátokat, melyek lényegéből adódnak, ép oly kevésbé lesz majd lehetséges, hogy megvalósuljon a kapitalizmus nagy, összefogó államegysége — akár csak abban a groteszk félformában, mint aminő Páneurópa lenne.

Stresemann halála.

Az a férfi, aki a genfi Páneurópa-ebéden a nagy hangadók közé tartozott, a «békés Európa» egyik vezére, időközben elköltözött az élők sorából. Gustav Stresemann valóban nem tartozott azok közé, akik utóbbi időben gyakran kimondták a «háboru» szót; ő és vezetése alatt a német polgárság széles rétegei hamarabb értették meg, mint sokan mások, hogy ma, az adott gazdasági körülmények közt az imperialista politikához nemcsak ágyuk és csatahajók kellene. A német burzsoázia terjeszkedési és uralmi ösztöneit oly irányba terelni, amely a kalandoktól távol áll, de nem kevésbé imperialisztikus, mint a flotta-, gyarmatok-, hatalmas véderő stb. felé irányuló vilmoscsászári politika, — ez kétségkívül Stresemann érdeme. Az, hogy a német munkásság, — már amennyiben a német szociáldemokrata pártban képviselve van — szintén gyászol a ravatalánál, történelmi tévedés, mert nem Stresemann csinálta a munkásosztály külpolitikáját, hanem ellenkezőleg, a német S. D.-párt csinálta az új német polgárság és az ezt képviselő Stresemann külpolitikáját.

Ausztria.

Abban a világban, amely tudatában és be-
rendezéseiben csak most kezd lassanként al-
kalmazkodni ahhoz a tényhez, hogy 15 évvel
előtt kitört a világháború és Európa majd-
nem öt esztendőn át temető volt, e (különösen
Európa számára) fájdalmas likvidálási folya-
mat közepette az ausztriai események a mun-
kásság különös érdeklődését érdemlik ki. Hi-
szén Ausztria volt az az ország, amelyik a leg-
nehezebben találta bele magát a veszített há-
ború által megváltozott viszonyokba és ahol a
háborúnak az a funkciója, amely az uralkodó
osztályok hatalomépítményét megrendíti, rend-
kívüli mértékben teljesedett be. Németország-
ban a reális hatalmi viszonyok igen gyorsan
alkalmazkodtak a gazdasági helyzethez, noha
a német forradalom sokkal szélesebb fronton
és sokkal távolabbra tüzött célokkal tört előre:
azon a tényen, hogy a német forradalom az
ország gazdasági strukturáján semmi döntő
változást nem tudott előidézni, a proletariátus
akciója végül is hajótörést szenvedett. Ez a
harc, amely méreteiben, áldozataiban, hősi-
ségében oly hatalmas volt, bukásával azt a
megismerést szolgáltatotta, hogy a proletariátus-
nak még legnagyobb szabású politikai felkelése
is hatástalan marad, ha nem sikerül neki mind-
járt az első, előretörő fázisában a kapitaliz-
mus alapvető előfeltételeit megsemmisítenie.
Ausztriában, ahol pedig a munkásság mindig
megőrizte a maga relatív egységét, ellenben so-
hasem volt meg az a céltudatos vezetése, amely
a munkásság elé közvetlen célként a társada-
lom forradalmi megváltoztatását tűzte volna,
ebben az Ausztriában a kapitalizmus tényleg
az alappilléreiben rendült meg. Mindenesetre
sokkal kevésbé a forradalom, mint inkább a
vesztett háború, a birodalom szétbomlása kö-
vetkeztében. Mert az osztrák kapitalizmus,
amelynek nem volt sem tőkéje, sem nyers-
anyaga, sem termelési lehetőségei, sem fog-
gyasztópiaca, *elvesztette a funkcióját*. Nem
volt képes a termelés során a munkásságból a
számára szükséges profitot kipréselni és az elért
profitot nem tudta realizálni. A vegetatív kapita-
lizmus állapota volt ez, amelyik egy belső tar-
talékok híján szűkölködő országban kizárólag
az életszükségletek közvetlen reprodukciójában
merült ki. Minden, ami ezt a szerfelett primitív
termelési és elosztási folyamatot zavarta, a pol-
gárság végső védelmi pozícióját rendítette meg.

Abban a mértékben, ahogy a kapitalizmus
relatív stabilizálódása Európa többi részében
előrehaladt, főleg azonban abban a mértékben,
amelyben a szomszéd országokban a munkás-
ság hatalma csökkent, az osztrák burzsoáziának
sikerült ismét funkcióba lépnie; sikerült a ter-
melést ismét mozgásba hoznia és bár még mind
a mai napig legyengülten, mégis be tudott illesz-

kedni az osztrák kapitalizmus az európai gazda-
sági rendbe.

310-311

A háború vége után lezajlott öt év egy gaz-
daságilag uralkodó osztálynak, az ipari és
fináncburzsoáziának történelmileg majdnem
példátlan ájultságát tanúsította és ez az osztály
azt a tényt, hogy ma már ismét kétségtelenül
uralkodik, három körülménynek köszönheti:
először annak, hogy időnként egy egyébként
sohasem vezető osztálynak, a parasztságnak
védelme alá helyezkedett; másodsor, hogy az
osztrák parasztság körében nagy mértékben
hiányzik az az erjesztőanyag, amelyet a földte-
len mezőgazdasági munkások széles tömegei
képviselnek és harmadszor az, hogy a burzsoá-
zia specifikusan ausztriai akcióképtelensége idő-
ben egybeesik a munkásságnak azzal a nemzet-
közi gátlásával, amelyet a mozgalom szakadása
idézett elő. És ebben rejlik az osztrák munkás-
mozgalom történetének külön tragikumuma. Soha-
sem volt egy osztály oly közel a hatalomhoz,
amikor a hatalom birtokosainak ereje annyira
le volt gyengülve és mégis el kellett mulnia az
időnek, anélkül, hogy a döntő ütközetet meg-
vívta volna, mégis megkötött kézzel kellett az
osztrák munkásságnak néznie, hogyan gyarap-
szik mindinkább a reakció ereje, míg aztán egy
napon a megaláztatott pillanatnyi fellázadása
egy példátlan provokálásra kitört és a felláza-
dásra azután tényleg a döntő ütközet követke-
zett be: — de ezt az ütközetet már a polgárság,
az állam, a «rend» vezette, az eredmény pedig:
90 halott, a sebesültek százai a munkásság so-
raiból — a fegyver uralma Bécs utcáin. Más al-
kalommal majd bővebben fogunk foglalkozni
azzal a kérdéssel — ez a jelen keretek közt le-
hetetlen, — hogy vajjon tényleg mindennek így
kellett-e történnie, hogy vajjon terheli-e és mily
mértékben terheli a felelősség a proletariátus ve-
zetőségét a történetekért. De egy bizonyos:
Ausztriában minden osztály politikai tudatát
elsősorban a fájdalmas és lealázó tehetetlen-
ség emléke befolyásolta és a polgárság lény-
eges előnye, hogy ezt az állapotot túlhaladta: a
hatalmi akaratának kifejezését és végrehajtó
szervét a Heimwehr-mozgalomban találta meg.
Ezzel a tipikusan osztrák történelem ismét be-
illeszkedik egész Európa osztályharcainak nagy
vonalába. Mindenütt, ahol a feltörekvő mun-
kásság már-már eljutott a kapitalizmus végső
erődítményéig, a polgárság szakít saját tradi-
cióival, oly ideológiát tesz magáévá, melynek
egész fejlődése során legélesebb ellenfele volt,
— a diktatura ideológiáját, amely az egyik
osztály uralmát hirdeti a másik fellett. A feu-
dális arisztokrácia abszolútizmusából a polgári
világ fascizmusa lett és e kettő ugy kegyetlen-
ség, mint szellemi szegénység dolgában egyen-
rangú.

De éppen ezen a ponton nyilvánul meg a tör-
ténelem dialektikája. A kapitalizmus, amely

munka

egész Európában legalább is relative, időlegesen stabilizálódott, szükségképpen az osztrák munkásság elszigeteltségét is feloldotta; és minél inkább az az érzése a proletáriátusnak, hogy oly problémákkal áll szemben, amelyek az egész világon aktuálisak és elevenek, annál inkább erősödik meg az ellenállóképessége, az elszánt-sága a védelemre, a harcra. Nyilvánvaló, hogy ennek a védelemnek csak akkor van teljes kilátása a sikerre, ha felismerik, hogy a védelem sikere egyidejűleg a támadás kezdetét jelenti, azt *kell* jelentenie, és az is bizonyos, hogy az osztrák munkásság ma még csak az első, tapogatózó lépéseket teszi meg ezen az uton, gyöngeségének ezer gátlásai közepette; bizonyosan számolnunk

kell azzal a lehetőséggel is, hogy a polgárság offenzív ereje — hiszen az állam teljes hatalmi apparátusának birtokában van! — a városban és a vidéken hamarabb és erőteljesebben mérje a döntő csapást, semmint a munkásság harc-képessége kellő mértékben felkészült és megerősödött. Azt azonban mégsem mondhatjuk, hogy a helyzet Ausztriában reménytelen lenne. Hogy a kiterjedt osztályfrontok mely pontján fog a harc tulajdonképpen kitörni, hogy a szembenálló osztályok mily erőket lesznek képesek mozgósítani és hogy mi lesz a harc kimenetele, — azt valószínűleg a következő hetek és hónapok fogják megmutatni.

(A cikk 1929 okt. 8-án zárult.)

Vajda Imre

FÉLRE AZ UTBÓL!

A „Munka“ 9-ik számában „Félre az utból“ cím alatt vezető cikk jelent meg, 12 ifju szocialista aláírásával. A cikk az ifjumunkás frakciók kérdésével foglalkozik s így érthető, hogy kritikai szempontu megjegyzései nagy visszhangot váltottak ki azokból az egyénekből és csoportokból, akik félreérthetetlenül magukra ismernek a megkritizáltakban. De ezek a kényszerűségből szólásra jelentkező urak és elvtársak, mint ahogyan ezt tenni szokták, most sem maradtak meg az elméleti vita területén: kergetnek, kiabálnak és rágalmaznak, hogy ezzel a zagyva szóöblögetéssel eltereljék magukról a figyelmet.

Ugy a cikk aláírói, mint a «Munka» szerkesztősége tudta, hogy a kiáltvány nem fog visszhang nélkül maradni. Az elmondottakért valamennyien vállaljuk a felelősséget, de bevalljuk, arra nem számítottunk, hogy a Szociáldemokrata Párt egyik orgánumban érjen bennünket a legminősíthetlenebb támadás. Igaz, hogy a „Pártszervezet“-ben megjelent támadást nem a szerkesztőség jegyezte, viszont, hogy megjegyzés nélkül közreadta azt, kifelé az egésznek olyan látszatot adott, mintha a lap szerkesztője azonosítaná magát a durva, részünkről semmiképpen ki nem érdemelt, szocialista voltunkat mélyen sértő támadással. Lehet, hogy a szerkesztőség részéről egyszerű félreértés történt, akkor viszont kérjük az ellenünk intézett nyilvános támadás nyilvános visszavonását. És ki intézte ellenünk a támadást? Keér Dezső. Az a Keér Dezső, aki ellen a «Félre az utból» című cikk megjelenése óta *nyolc* elvtárs pontokba foglalt vádiratot adott be a párt illetékes fórumaihoz.

Következmény: a vádak ismertetése után az Ifjumunkások Összvezetősége 14 szóval 7 ellenében bizalmatlanságot szavazott Keér Dezsőnek és az ifjumunkásmozgalomban eddig teljesített funkciójáról lemondatta. A továb-

biakban az ügygel a Központi Párttitkarság is foglalkozni fog.

A „Félre az utból“ cikk íróit az ifjumunkásság összvezetőségének főntebb említett határozata nagyrésztben máris igazolta és jellemző, hogy a Keér mellett elhangzó hét szavazat az ugynevezett 100% gárdájából került ki.

Láthatjuk, a 100% ezzel a ténykedésével megint tanubizonyoságot adta nagyszájuan radikális opportunizmusának és méregkeverő zsurralista-politikájának. Már több ízben rámutattunk arra, hogy előttük mennyire nem a munkásmozgalom célja, hanem a kicsinyes frakció-érdekek a fontosak. Ezuttal megint igazolva látjuk róluk alkotott véleményünket és szigorú kritikai szempontjaink újból és újból való kihangsúlyozásának szükségességét. Azért indítottuk meg lapunkat és azért veszünk részt aktívan a mozgalomban, mert hisszük, hogy csekély erőnkkel és képességeinkkel hasznos munkát tudunk végezni a munkásság magát felszabadító harcában. De sajnós, ahhoz, hogy fáradozásunk némi eredményt tudjon felmutatni, egyszerre kétfelé kell erőt fogyasztanunk. Tanulunk és tanítunk, hogy az újra éledő harc lendületébe mennél mélyebbre plántáljuk el a marxista osztálytudatot s a jövőben bizakodó optimista hitet és a másik pontról vállalkoznunk kell a munkás fiatalság soraiba befészkelődött zavaros fejű és nagyhangú demagógok kigyomlálására. S elismerjük, ezen a munkaterületen sokszor a munkásság egyes rétegeivel is szemben találjuk magunkat. Nem kételkedünk ezeknek a munkásoknak a jóhiszeműségében, de figyelmeztetjük őket, hogy a radikális frázisok hangoztatása még nem jelent egyet a cselekvő radikalizmussal és mégkevésbé jelent egyet a radikalizmus időszerű alkalmazásával. A marxizmus egyik legnevesebb teoretikusától nagycsomó idézetet közölhetnénk erre a radikalista hasmenéses nyavalyára, de fölös-

legesen tartjuk ezeket az idézeteket akkor, ha minden pillanatban saját szemeink előtt játszódik le ez a gilisztamozgolódás és szemünk látára mindannyiszor csak sarat és büzt termel maga körül. Sarat, amiben elposványosodik az ifjúság induló mozgalma és büzt, ami puffogó frázisaiból árad ki. Az alakulóban lévő osztálytudatos mozgalom érdekében minduntalan kénytelenek vagyunk szót emelni ellenük és ők minden alkalommal azzal próbálják meg kritikánk élet elvenni, hogy vádjainkat egyszerűen denuncióvá minősítik. De mi ezt a módszert ismerjük már a jezsuitizmus virágkorából és nem ijedünk meg *elmerítési politikájuktól*. A jezsuiták valami rettenetes isten nevében halált követeltek mindenki ellen, aki szót mert emelni fekete alattomoságuk és istentelen terrorjuk ellen s ma ők is, tudja a fene, hogy milyen eszme nevében, halált kiáltanak mindazokra, akik a szocializmust társadalom-tudománynak merik nevezni, a munkásmozgalmi baloldaliságukat pedig a munkásosztály egységítésére törekvő munkásságukkal akarják dokumentálni. S mi így is álljuk velük szemben a harcot. Meggyőződésünk, hogy a frakciózások és olesó fenegyerekeskedések kora világméretekben lejárt. És meggyőződésünk, hogy az ő baloldaliságuk a munkásmozgalomnak semmiféle értelmezésében nem baloldaliság. Ha a munkásmozgalom legszélsőbb baloldala Magyarországon szabadon szóhoz juthatna, úgy lerázná őket a köntöséről, mint a kellemetlenkedő bolhákat. Ma fennhájzva élni tudnak abból, amihez lényegükben semmi közük nincsen. És minden korruptségüknek és oppor-tunizmusuknak olyan magyarázatot tudnak adni, amittől a jóhiszemű és a „vezérek” machinációiba be nem avatott fiatal munkások, mint valami ópiumtól egyszerre megszédülnek, való-sággal megdicsőítő vakságba esnek. Ez is tisztára a szociáljezsuitizmus módszere. És nem könnyű átlátni rajta. Valami elzsongító, meg-félemlítő gőzkörrel van körülvéve az egész. S aki nekivág, hogy szétbontsa ezt a gőzkört, azt minden további nélkül elárasztják jezsuita rá-galmaikkal. Így védekeznek a vádak ellen és így bujnak ki a részükre feladott kellemet-len kérdések megválaszolása elől. Számtalan esetben megvadtuk őket bebizonyított kor-ruptségük és oppor-tunizmusuk miatt s vádjainkat sohasem tudták megcáfolni. Egy szóval sem válaszoltak például a „Munka” 9-ik szá-mában közreadott vádjainkra. S ahelyett, hogy választ kaptunk volna arra a cáfolhatatlan állításunkra, hogy Palasovszky Ödön a 100% munkatársa *Gaal Edvin* álnéven, mint rendező és táncos, résztvett gróf Bethlenné pantomim-estélyén — alattomos hallgatásba merültek s számítva a munkásság tájékozatlanságára, mint „szocialista” előadóművészt újból visszaopták őt a munkásság kulturestéire. De Palasovszky nemesak egyedül táncolt Bethlenné főuri esté-

lyén, egyszerű fizikai munkásokat is oda vitt magával. Ez az eset a 100% jóváhagyásával és falazása közben történt s mi ezt a cselekedetű-ket ezuttal is az ifjumunkásság osztálytudata megméltelyezésének, s a munkásság érdekeivel ellentétes érdekek kiszolgálásának tartjuk.

De hogy elfogultsággal vádolhatók ne le-hessünk, az itt elmondottak nemcsak egyedül a mi véleményünk az esetről. *Gergely Sándor*, a 100% főmunkatársa ugyancsak kijelentette az egyik pártszervezet végrehajtóbizottsági ülésén: „Palasovszky szereplését Bethlenné esté-lyén, a gróf Karácsonyi-palotában gazember-ségnek tartom, nem vállalom vele szolidaritást s cikket fogok ellene írni a 100%-ban”. No de, nem kell megijedni! A 100% új száma azóta már megjelent, egyetlen szó sincs benne a Pa-lasovszky-ügyről. Ellenben Palasovszky a 100% legutóbbi estélyén ismét szerepelt, mint „szocia-lista művész” és Gergely Sándor is jelen volt ezen az estén és jóízűen tapsolt a baloldaliság örve alatt s valószínűleg abban a boldog reményben, hogy ezért az együttérzéséért Bethlenné legközelebbi *roppant baloldalian szo-cialista estélyére* már őt is magával viszi Pala-sovszky.

És mindezt a forradalmi frázisok koszorúja-ban nyújtják át a munkásmozgalom aktivizá-lását komolyan kívánó és vágyaik megvalósítá-sához szocialista társakat kereső ifjumunkás-ságunk.

Látjuk, ami ma történik a magyar ifju-munkásmozgalomban, az alig egyéb mesterségesen felidézett testvérharenál. Valóban minden ala-kulni és fejlődni akaró pártnak szüksége van egy egészséges baloldali ellenzékre, de ez az ellen-zék csak úgy alakulhat ki, ha a radikális elemek produktív munkával számbavehető súlyt tud-nak adni maguknak. Az ifjúság mai ellenzékies-kedése azonban alig több a bürokrácia elleni gyűlölködésnél. S éppen ezért ezt az állítólagos baloldalt nem a saját ereje, hanem a jobboldal gyöngesége tartja életben. Ha a jobboldal mu-lasztásokkal vádolható a mozgalomban, akkor ugyanezzel a hibákkal vádolható a baloldal is. Ezeket a letagadhatatlan tényeken kellene mi-nél előbb segíteni. De hogy ezen segíthessünk, meg kell szünniök a mozgalmon belüli intrikák-nak és destruálásoknak, amik a tömegek de-moralizálását és a mozgalomtól való távolmara-dását vonják maguk után. Ez a kétségbeejtő folyamat már tíz éve tart a magyar munkás-mozgalomban s eredménye a reakció megerősö-dése s a munkásság áldatlan egymásközi marakodása. Az ifjúság hivatása és kötelessége, hogy új lendületet adjon a mozgalomnak. Lép-jen ki a passzivitásból, szabadítsa ki magát a hangzatos frázisok örvényéből, hogy energiá-jával, hitével és tudásával szocialista eredmé-nyeket érhessen el önmaga és osztálya számára.

Kassák Lajos

munka

A MESE ÉS A SZOCIALIZMUS

Az emberre gazdasági helyzete, a másik emberrel és a természettel való kapcsolata hatással van. Ez a hatás érzelmekben nyilvánul meg, a dolgok érzéseket váltanak ki belőle, és ennek kapcsán problémákat vetnek fel előtte. Ezeket az érzéseket az ember a társadalom fejlődési fokának megfelelő kultúra szerint fejezi ki és a felvetődő kérdéseket is aszerint oldja meg vagy igyekszik megoldani.

A primitív társadalomban a kezdetleges termelőeszközökkel nehéz az élelem megszerzése, az öntudat alacsony fokán álló ember teljesen ki van szolgáltatva az ismeretlen természet hatalmának, amely ellen állandóan védekezni próbál.

Az ismeretlen dolgoknak az emberre gyakorolt hatását fejezi ki a mese, amely a dal és a tánc mellett az emberi érzelmek egyik legősibb és legmélyebből induló kifejezőeszköze. A mese „... gyermeki felfogáshoz alkalmazott elbeszélés, amely mindenütt megvan, ahol a dolgok természetes rendjének, ok és okozati összefüggésének az ismerete nem a legszilárdabb alapon áll és helyébe a csoda lép”. (Katon L. Braun Soma idézete a Népese c. könyvében.)

„A mese világa képzeleti, amelyhez a való világ csak az elemeket adja; eseményeit a varázslat és a csoda mozgatja, amelyek a valószínűség let oksági kapcsolatai helyett oly kizárólagosan uralkodnak benne, hogy mellette az emberi cselekvés közönséges rugói csaknem semmivé zsugorodnak össze. A mese cselekménye egészen a csodára, a varázslatra van felépítve.» (Dr. Braun Soma i. m.)

A mese eredete, kialakulása a primitív ősfoglalkozású, a kizáróan vadászattal, halászat-tal, állattenyésztéssel, földműveléssel foglalkozó társadalomban van s így az egész világon mindenütt majdnem azonos módon és formában alakult ki. A földrajzi, éghajlati és egyéb különbözőségek csak a mese tartalmát, de nem a belső lényegét változtatták meg. Az egyazon feltételek között élő ember fantáziáját ugyanazok a tényezők foglalkoztatták és vágyai is, amiket az érzelmei útján kifejezett, körülbelül ugyanazok voltak.

Minden érzelmi kifejeződés indítóereje a vágy valamilyen a meglévőnél jobb állapot után. A mese alapját is ez képezi. (Wundt.) A mese lényegéhez a pszichoanalízis jut a legközelebb, amikor a mesének ezt a kívánságot kifejező sajátosságát hangsúlyozza ki, csak ott téved, amikor, mint mindenben, a vágyakat itt is szexuális térre korlátozza.

Bizonyos, hogy a nemi kérdések, különösen a vérvérközségek nemi érintkezésének megszűnése idején, igen nagy szerepet játszanak a mesében, de emellett ugyanolyan fontosak a vallási, természeti és főleg a gazdasági problémák, amelyeket a nép a mesében a társadalomnak megfelelő módon old meg mindig, a fennálló rend keretén belül. A mesékben rendszerint szegény ifju, szegény asszony, öreg favágó stb. szerepel, aki majdnem mindig a királlyal, a népelképzelés szerint a legjobbal, jut valamilyen kapcsolatba. A fiu elveszi a királyleányt s maga is király lesz, a királyfi elveszi a szegény lányt stb.)

A mesének ezt a fantáziában csodával, varázslattal megvalósított igazságtevését az eddigi társadalmak, termelési módszereiknél fogva, még jobban elmélyítették. Az ősi primitív, a rabszolga, de különösen a feudális társadalom a kereszténység misztikus és csodateli világával, ég felé való nosztalgiájával kibővítette a mese pogány szellemmel és babonás elemekkel telített tárgykörét.

De a meseelemeknek ez a keveredése azért nem változtatta meg a mese lényegét, mert nem került ellentétbe a társadalmak termelési rendszerével és a még kialakulatlan emberi és osztályöntudattal. Ezekhez a korokhoz szorosan hozzátartozott a mese.

Más a helyzet a kapitalizmusban.

A kapitalista termelés ipari, technikai, az ipari termelés, gyáripár, a technika a pontos számításokon, a természettudományokon alapszik. A kapitalizmus, amely Lord Bacon angol reneszánsz filozófus „a tudás hatalom” jel-szavát tette magáévá, a dolgok megismerésére törekszik, egész lényegét a realitásokra alapította. A kapitalizmusban éppen ezért nincsenek csodák és misztikumok, a természet titkai nem titkok többé, az emberi lét fentartását nem kell rábíznai az ismeretlen hatalmakra. A kapitalizmus számokkal és törvényekkel dolgozik és nem varázslattal. A kapitalizmus nem ismer időjárásbeli és földrajzi akadályokat, ezek a tényezők nem befolyásolják többé.

A kapitalista termelés mozgató ereje a profit, amit a dolgok felismerésével és tudatos osztály-uralmi rendszerével szerez meg. A kapitalizmus, a természettudományok megismeréseit sajátítja ki a maga céljaira s így nem hiszi például, hogy Isten a világot hat nap alatt teremtette. És miután nem hisz a csodákban, nem ter-melhet mesét sem. A kapitalizmus az előző társadalmakkal ellentétben meseellenes.

A kapitalizmus az élet súlypontját a kapitalista termelő centrumokba, a városba teszi át,

amelynek légkörében nem foghat meg a primitív és feudális hagyományokból táplálkozó mese.

A város új légköre befolyásolja a gyereket is, akire a mese a legnagyobb hatással van. A gyerek a városban szembekerül a valóságos élettel. Képzeteletét gazdasági helyzete, az autó, a repülőgép, a rádió, az elektromos fényreklámok foglalkoztatják. (Valaki mesélte nekem, Amerikában hallotta, hogy egy városi gyerek, amikor először látott a természetben madarat, így kiáltott fel: Olyan, mint egy repülőgép. A gyerekek a képzeletében, mint alapfogalom, nem a természet, hanem a technika élt, ehhez viszonyította a természetet is.) Ennek a ma már általános gyerektípusnak nem kell a tegnapi mese.

A kapitalista társadalomban a mesére alkalmas talaj csak a falun volt addig, amíg a mezőgazdaságba is nem vonult be a gép. A gép az ösfoglalkozások eddigi formáját megváltoztatta és ezzel együtt a parasztság gondolkodását is meseellenessé formálta.

És hogy a kapitalizmus meseellenessége dacára is támogatja, terjeszti a mesét, ennek tisztára osztályuralmi céljai vannak. Ugyanazok a szempontok érvényesülnek itt is, mint minden olyan eszköz alkalmazásánál, mellyel úgy hiszik, hogy a kapitalista termelés forradalmasító hatását ellensúlyozni lehet. A kapitalizmusnak kell a mese, mert a mese igazságtévése mindig a meglévő rend keretén belül történik és mert a csodálatos elemekhez, a fantáziához forduló mese az előrelépés helyett a visszavágás érzését táplálja és erősíti. (Még az Andersen-féle különben igen értékes mesék is.)

Természetes, hogy a mese terjesztésével ezt a célját a kapitalizmus csak részben éri el. Annyira, amennyire ez a sajtóval, az iskolával, az irodalommal és mozzival elérhető, egy bizonyos ideig. Mert a gép bevonulása a termelésbe nemcsak a varázslatot és a csodáhitet ölték meg a városban és a falun, hanem egyrészt az emberi tudatot is felébresztették, másrészt a birtokviszony elhatárolódásával és az ezzel járó osztályellentét kiélesedésével az osztályöntudatot is megerősítette. Ez a tudat a mesében kifejezett vágyakat a szocializmus reális igazságtévése útján akarja megvalósítani.

A szocializmusnak azonban, hogy a szó legszorosabb értelmében vett gazdaságos rendjét megvalósítsa, a tudomány és a technika eredményeit az eddiginél fokozottabb mértékben kell felhasználnia. A szocializmus abszolút észszerűsége való törekvése így még nagyobb ellentétben áll a mesével, mint a kapitalizmus, amelynek arculatáról nem tűntek el teljesen a feudális vonások. Kérdés tehát, lemondhat és lemond-e a szocializmus a meséről?

Bizonyos az, hogy a gazdasági helyzet megjavításával, egészségesebb, szabadabb nemű viszonyok megteremtésével, pszichológiai törvények szerint megalkotott tömegjátékokkal és a sport elterjesztésével részben feleslegessé teszi a mesét. Az emberi érzelmek egy nagy részét itt fogja kiéltetni. Teljesen azonban mégsem mondhat és nem is mond le a meséről. Mert egyrészt mese mindig lesz, amíg ember él a földön, másrészt mert a mese személytelensége, időtlensége, egyszerűsége, közvetlensége, amelyben a nép érzései és gondolatai jutnak kifejezésre, mindenkor egyik legalkalmasabb eszköz lesz az emberek egymáshoz kapcsolására, a szociális élet elmélyítésére.

A szocializmus, miután új helyzetet teremt, amely az emberre másképpen hat, a mese eddigi földöntúli, varázslatos szellemét is átalakítja, *emberivé* formálja.

A mesének ez az átalakulása meglátszik az új orosz meséken, (amelyeknek nagyrésze ugyan ma még a parasztság mentalitását tükrözi vissza) és meglátszik Chaplin egyszerű emberséggel teletöltött filmmeséin is. De a racionalizált, hajszás tempóban élő proletárság még nem jutott el odáig, hogy sajátos érzéseit ebben a formában is kifejezze, úgy mint a parasztság akár a mesében, akár a népdalban. És ez természetes is. Addig, míg nem élheti saját életformáit, ez nem is lehetséges. A burzsoázia is csak akkor tudta önmagát teljesen kifejezni, amikor elszakadt a feudalizmustól. A dolgozók ma még hareban állanak, kevés számú meséik is ezt a harcot fejezik ki, habár nem is olyan tökéletesen, mint ahogyan ennek az éposznak a kifejezésére alkalmasabb regényeiben, vagy az orosz filmekben megmutatkozik.

A proletariatus életformáinak a kialakulásával alakul az új mese is, amely a közösség problémáihoz nyúl vissza és nem tagadás lesz, mint Chaplin meséi, hanem állítás. Nem elvetni, hanem megszerezni igyekszik a dolgokat. Az embert hozzásegíti önmagához és osztályához s ezért egészen más szempontok szerint fogja feldolgozni a mesét legtöbbször foglalkoztató emberi tulajdonságokat (okosság, együgyűség, elhatározó erő, telhetetlenség, jóság, gonoszság stb.), mint az eddigi mese. Az új céltudatos mesét ez fogja kitölteni. Ez a valóság szépségeinek a felfokozása, a tárgyak új szerepe az ember életében, a tények költői meglátása.

A tegnapi meséje reménytelen vágyaknak a fantáziában való megvalósítása volt, végeredményében narkotikum, akár mondjuk a pálinka. Az új, természetes emberi kérdéseket a legközvetlenebb, mondhatnók primitív eszközökkel reálisan feldolgozó mese, egyszerű emberi kifejeződés a szociális közösség érdeké-

Gró Lajos

munka

AZ ALBERTFALVAI ÉPÍTKEZÉSHEZ

A társadalombiztosítási törvény szerint az Országos Társadalombiztosító Intézet mindenkoritökéjének 30 százalékát építkezésekben kell kamatoztatni. Ennek az előrelátható tökének a terhére került kivételre az albertfalvai kertváros első csoportját képező 310 családi ház. Az épületek lakásonként 75 négyszögöl területen, zárt sorban csatlakoznak egymásmellé, az ugynevezett sorház-települések mintájára. Előttük és mögöttük van a lakásonként elkülönített kert. A lakások közül mintegy 200 kétszobás földszintes épület, a többi három-négyszobás, részben egyemeletes épület. Ezeknél az emeleten vannak elhelyezve a hálószobák és a fürdőszoba. A lakások általában igényesebbek, mint az elmúlt években készült fővárosi kislakások legnagyobb része. A tervezett lakbérek 30—40 százalékkal alacsonyabbak, mint a hasonló nagyságú bérlakásoké Budapesten.

Albertfalva a fővárostól negyedórnyira, déli irányban fekszik. A városépítési programunk szerint, a fővárostól délre a gyártelepek vannak terve véve és észak felé a lakóház-építkezések. Az északi szelek ilyen rendszer mellett a gyárak füstjét nem viszik a lakások felé. Az albertfalvai telepnél ezzel a körülménnyel az illetékesek nem számoltak. Ezenkívül a beépített terület nagyrésze talajvízes is.

Az emberiség primár szükségleteit vizsgálva, azt látjuk, hogy az élelmezéssel csaknem egyértékű az időjárás elleni védekezés: a ruházkodás és a lakás. Az első kettőt a szükségletek arányában termeljük, azokból nincs semmiféle anyagi haszna egy következő generációnak. Ezzel szemben az építkezés tökehalmozást jelent. Minden felépített ház egy következő generáció szükségleteinek kielégítését is szolgálja. Lakásépítkezéseinkkel utódainkról is gondoskodunk, míg ugyanakkor a tömegek számára nem építünk sem mennyiségileg, sem higiéniaailag, a lakás fogalmát a fejlődés kívánta magasabb színvonalról vizsgálva, megfelelő otthont. A lakások 30—40 év múlva már nem elégítik ki az igényeket, mégis azt látjuk, hogy azokat több mint 100 évig használják és állékonyságuk többszáz évre van méretezve. Egyik legsürgősebb feladatunk a lakásépítés és a lakás fogalmának revidálása. A kispolgár vagy proletár ruhaigénye sokkal kedvezőbb arányban nivellálódott, mint a lakásigénye. Ennek egyik oka az, hogy a gyáripari termelés a nagy fogyasztótömegek felvevőképességéhez igazodik, míg a házépítés, például nálunk is, egyelőre a középkor termelési rendszerén alig emelkedett felül. A külföldi kislakásos-telepek nagyrésze, gépi erő segítségével, új építőelemekkel készült. Ebből a szempontból nézve az albertfalvai telepet, az első érzésünk, hogy sikerült ismét egy darab középkort stabilizálni. Ugyanis szerkezetileg a klasszikus építőstílusokat a kögerenda-áthidalás, a kereszténykultúra stílusait a bolthajtás, míg a legújabb kor építészetét a vasbeton és vasszerkezeti áthidalás jellemzi. Albertfalván a tornácok félköríves, mély árnyékhatású boltozatai nem a mai kor szellemét vetítik vissza.

A kislakásépítés lényegét, az alaprajzot vizsgálva, azt látjuk, hogy külföldön a hasonlóan sorházrendszerben épült lakások, az albertfalvai telepünket kvalitásban jóval felülmulják. Az új építé-

szet racionális alaprajzai nemcsak költségmegtakarítást jelentenek egyes adott esetekben, hanem az életmód szociális átalakulását igyekeznek elősegíteni és szolgálni. A konyha és a mellékhelyiségek kis mérete amellet, hogy rendeltetésüknek tökéletesen megfelel, módot nyújt arra, hogy a háziasszony könnyűszerrel maga lássa el háztartását. Loucheur francia pénzügyminiszter lakásépítési programjában 260.000 lakás építését irányozta elő. Az illetékes szakbizottság megtekintette a németországi legújabb kislakásos-telepeket és ennek alapján elhatározta, hogy a frankfurti konyhát fogja mint típust alkalmazni.

A konyhák összehasonlításánál azt látjuk, hogy az albertfalvai konyhák megegyeznek akkorak, mint a frankfurti konyha. Önként felvetődik a kérdés, hogy a magyar proletárnak kétszerannyi főzőnivalója van-e, mint a német, vagy franciának?

Frankfurti konyha alapterülete 4—6 m²
Albertfalvai telep konyhája 10—11 m²

A mellékhelyiségek túlméretezése a szobák, tehát a tényleges hasznos lakóterület rovására történik és pénzpocsékolást jelent. Az albertfalvai lakások összes beépített alapterületének 41—47 százaléka jut a szobákra, míg Frankfurtban 61—67 százalék, tehát 50 százalékkal több.

	2 szobás típus		4 szobás típus	
	össz. be- építés m ²	szobák területe	össz. be- építés	szobák területe
Albertfalván . . .	90.60	37.—	161.40	75.62
Frankfurtban . . .	61.—	41.12	95.20	63.86

Az albertfalvai kétszobás lakás számára 50 százalékkal nagyobb beépített területre van szükség, mint a frankfurti kétszobás lakásnak, mégis azt látjuk, hogy a szobákra nagyobb terület jut a frankfurti lakásoknál. A négyszobás lakásoknál ez az arány még kedvezőtlenebb az albertfalvai lakásokra. A szobák belső magassága 3 méter körül van, a tető eléri a 4.50 métert is. A tetőzet hatalmas fakonstrukciója ugyancsak középkori csökevénye épületeinknek, pedig Magyarországnak kétszeres oka volna arra, hogy gazdaságpolitikája irányítsa az építkezéseit. Külkereskedelmi mérlegünk 10 százalékát az importra képezi, az építkezések megindulásával évről évre emelkedő tendenciával. Ugyanis a közel 95 millió aranykoronát kitevő összegből 55 millió aranykorona jut a különböző épület- és műfára, ami az összes faszükségletünk 58 százalékát teszi ki. Elsőrendű nemzetgazdasági érdek lenne ezt a tételt minél jobban csökkenteni, annál is inkább, mert az épületek megmunkált állapotban érkeznek, tehát nemcsak a külföld nyersanyagát vásároljuk, hanem a saját munkásaink amúgy is szűkös kereseti lehetőségeit mégjobban csökkentjük.

Hannes Meyer, a dessai Bauhaus építészeti vezetője, tehát a legmodernebb fórum illetékes képviselője szerint: „Az új település tudatos megszervezett közhasznú mű, melyben az egyéniség és az együttműködés energiái szövetkezeti alapon egyesülnek ki. Ennek a településnek modern volta nem a lapos tetőn és a homlokzat vízszintes-függőleges tagozódásán, hanem az egész komplexumnak az emberiséghez való közvetlen viszonyán múlik. Az egyén, a nem, a szomszéd és a közös-

ség, valamint a geopszichikai viszonylatok mélyén rejlő feszültségeit kell fölényes tudással összhangzatos renddé alakítanunk."

Albertfalván épülő és második ciklusként tervbevett családi házakhoz körülbelül 60.000 mázsa tető- és mennyezetfa szükséges, melynek értéke csaknem 900.000 pengő. Ezzel az összeggel járult hozzá az O. T. I. külkereskedelmi mérlegünk passzíváihoz, mert a mostani tető helyett hazai gyártmányú síkfödémeket kellett volna készíttetnie. A lapostetejű házak ebben az esetben sem stíluscélokat szolgáltak volna.

A telep tervezése közvetlen megbízás alapján történt, tehát a sokféle tanulságot nyújtó terv-

pályázat mellőzésével. A kivitt az idő rövidségére való tekintettel, a közszállítási szabályzatnak a nyilvános árlejtésre vonatkozó rendelkezése ellenére, az egyik nagybank végzi 31 P m³ egységáráért.

Ugyanennek a nagybanknak tulajdonát képezte a tervbevett kertváros egész területe, valamint az építési anyagok nagyrészét is az érdekeltségéhez tartozó gyárakból szerezték be.

Láthatjuk tehát, az albertfalvai városi építkezés sorsa a nagybankok kezébe van letéve s éppen ezért történt meg ez alkalommal is az, hogy a szociálpolitikai jelszavak mögött a finanszkapitalizmus céljai teljesedtek be elsősorban.

Fischer József

316-317

BERTRAND RUSSELL NEVELÉSI ELVEI

Az angol szellemi életnek egyik kimagasló egyénisége Russel. A matematika alapelveire vonatkozó nagyfontosságú vizsgálataival alapozta meg hírnevét. Ezeket az ismeretelmélet területéhez tartozó munkák követték, melyeket eredeti felfogás és mélyen járó kritikai szellem jellemez. De korán megnyilvánult a társadalmi problémák iránt való érdeklődése is. Első munkája, 1896-ban, már a német szociáldemokráciáról szólt. A háború után még fokozottabban kizökkentette a tiszta ideák világából. Csakhamar meg is kapta a jutalmát. Hatásos békepropagandája miatt megfosztották a cambridgei egyetemen viselt tanári állásától. Azonban őt nem lehetett elnémitani.

Egyik legújabb megjelent könyve, melynek címe „A nevelés örök céljai”, pedagógiai kérdésekkel foglalkozik. A cím alapján elvont akadémikus fejtegetéseket várnánk. A könyv azonban inkább a nevelés ügyének mai állása felett mond kritikát és a mai idők követelményeinek megfelelő célkitűzéseket adja. Az impulzust a könyv megírására saját gyermekei nevelésénél szerzett tapasztalatok szolgáltatták.

A nevelés ideáljaival foglalkozik az első fejezet. A humanisztikus és realiztikus irányok ellentétét igyekszik áthidalni. A humanisztikus elemeknek meg kell maradniuk, de kisebb terjedelemben, hogy a mai élet megértéséhez nagy mértékben szükséges természettudományi ismeretek kellő módon helyet kapjanak. A tanításnál a kényszert lehetőleg kerülni kell és a minden normális gyermekben meglévő természetes megismerési ösztönt kell ügyesen kihasználni. Attétkintést nyújt különböző korok és emberi közösségek nevelési célkitűzéseiről. Megállapítja, hogy ezek mindig külső célok szolgálatában állottak, amilyenek: jó állampolgár, vakmerő katona, bigott vallásos hívő. A nevelés célja pedig csak maga az egyén, az egyéni tökéletesítés lehet. Négy tulajdonságot tekint az ideális jellem alapjának: életerő, bátorság, együttérzőképesség és intelligencia. Ezeket kell a gyermekben kifejleszteni. Hosszasabban tárgyalja, mit ért ezek alatt a tulajdonságok alatt. Így a bátorságról beszélve megjegyzi, hogy annak a sok brutálisnak és háborus tömeggyilkolásnak, amit az emberek a történelem folyamán véghez vittek, leg-

többször nem a bátorság, hanem a félelem volt szülőoka. Általában félelemtől elvakult emberek csoportja szokott terrorisztikus társadalmi alakulatokat képezni.

A második fejezet tárgya a jellemképzés. Itt is alapkövetelmény gyanánt állítja fel: a külső fegyelményt lehetőleg csökkenteni és a gyermeket önfegyelmzésre szoktatni. A céltudatos nevelésnek kezdetét kell venni már a születéstől, hiszen az újabb lélektan tanúsága szerint az első életévekben felvett benyomásoknak igen nagy hatásuk van a jellem kialakulására. Lélektani téren szerző csak nagyon mérsékeltet hiva a pszichoanalízisnek. Ez nem volna baj, azonban az a kritika, melyet felette gyakorol, meglehetősen felületes. Ellenben nézetei teljesen megegyeznek Adler individuális lélektanával, bár úgy látszik, nevezett szerző munkáit nem is ismeri. Szerinte a gyermekben, a felnőttekkel való viszonylatban erős alacsonyrendűség érzése fejlődik ki. Ezért szeretne a gyermek megnőni, nagy, hatalmas lenni. Ez a hatalmi vágy vezeteti játékaiban, ez tölti ki fantáziáját, álmódosításait is, melyekben magát felnőttnek, tekintélyesnek képzei. A fantáziának ez a túltengése egészen természetes a gyenge és tehetetlen kis gyermekkorban, de káros és az aktivitást megbénító a későbbi években. Meg kell tehát tanítani a gyermeket, hogy fantáziáit valósággra váltsa, ezzel a képzeletnek is reális, teremtő irányt adunk. Erre a célra a jelenleg legjobb módszer Montessori olasz orvosnő módszere, aki egyéni játékok által igyekszik a gyermeket öntevékenységére, céltudatos működésre szoktatni és ezáltal alkotó ösztöneit fejleszteni. Általában ügyelni kell arra, hogy a gyermek hatalmi vágya ne versengésben és a könnyű rombolásban, hanem a nehezebb együttes felépítő munkában élje ki magát. A későbbi években a történelemtanítást kell a pacifizmus szolgálatába állítani. Rá kell mutatni, hogy a támadó háborukat a tömegek butasága, vezetőik fanatizmusa, vagy kapzsisága idézte elő. A háborukat nem hazug idealizálással, hanem a maguk bestiális realizmusában kell tárgyalni.

Büntetéseket nagyon módjával kell alkalmazni. Legtöbbször megfelel a cselekedet helytelen voltának komoly megmagyarázása, súlyosabb esetekben kemény intés, esetleg a közös játékból, munkából való kizárás. A testi büntetés a gyermeket

munka

durvasághoz szoktatja, megszünteti a gyermek bizalmát a szülő, vagy nevelő iránt. A büntetéstől való félelem idézi fel a hazudozást. Súlyosabb gyermeki durvaság lelki defektusra vall és orvos elé való.

Az iskolai nevelés felette áll még a legjobb egyéni nevelésnek is. Társai nevelik a gyermeket az életre, míg az egyedül nevelt ember vagy túl félénk, vagy túl önző és követelő lesz. A túlságos érzelmi kapcsolat gyermek és szülők között a jellemnevelés kárára van. A nemi tekintetben ki nem elégített anyák különösen kényeztetik gyermekeiket. Szerző különben minden szexuális tekintetben ki nem elégített egyént, így férjhez nem ment nőket, kizárná a nevelés munkájából, ami már erős túlzásnak tekinthető. Különben a gyermekek korai nemi felvilágosítását tartja helyesnek. A gyermek ez irányú kérdéseire természetes hangon, minden pátosz nélkül kell felvilágosítást adni.

Az értelmi neveléssel foglalkozik a könyv harmadik része. A gyermeket kellő önfegyelmzésre szoktatva, az önként képes lesz a tanulással járó türelmet és szellemi megerőltetést magára vállalni. De a tanításnak mégsem szabad unalmasnak lenni. Így a földrajzot teljesen, a történelmet pedig kezdeti fokon film útján kellene oktatni. A történelemben tömegmészárlások hőseinek magasztalását a kultúra és a tudomány nagyjainak kultuszával kell helyettesíteni. A matematikának nagy logikai képzőereje van ugyan, de nem szabad tanításában túlzásba menni, mert a matematikai tehetség olyan, mint a művészi: csak kevés embernek kiváltsága.

Általában minden tárgy tanításánál az ifjuban szellemi kalandvágyat kell kifejleszteni. Ne elégedjünk meg a már ismertnek gépies elsajátításával, hanem sarkaljuk az ifjút, hogy maga próbáljon az ismeretlenbe, ha csak kis lépéssel is előretörni. A tehetségeket ki kell vonni a tömeg bénító hatása alól és külön iskolákba összegyűjteni. A tanítás célja a mai életbe való értelmes beleilleszkedés. Tehát az érettebb ifjúsággal meg kell tárgyalni — türelmesen minden irányzattal szemben — a kornak kulturális, sőt politikai kérdéseit is. Csak a 14-ik életévig tartaná meg az egységes nevelést, azután már a választott hivatás felé kell a tanításnak orientálódni. Az egyetemre csak szigorú felvételi vizsga alapján bocsátaná a magasabb stádiumra igazán rátermett fiatalságot. Aki az egyetemen munkaeredményeinek dolgában a hozzáfűzött várakozásnak meg nem felelne, nem kellene ott megtűrni. Megjegyezzük, hogy szerzőnek utóbbi megfontolásai emlékeztetnek Ostwaldnak néhány évtizeddel ezelőtti propagált eszméire.

Russell a könyvében lefektetett elveket alkalmazásnak tartja arra, hogy alkalmazásuk által a mai kizsákmányolásra, elnyomásra, háboruskodásra beállított társadalmat gonoszságtól és butaságtól mentes nemzedék váltsa fel.

Bár a könyv telve van szép eszmékkel, pedagógus mégis a csalódottság érzésével teszi le. A nevelés tudományának irodalma tele van ilyen jóindulatu, naivul okos elméleti írásokkal és mégis alig van mesterség, ahol az elmélet és a gyakorlat között olyan mély szakadék volna, mint ezen a területen. A nevelésnek ezt a módját, egyéni foglalkoztatás és egyéni megfigyeléssel ma is csak a jó módu osztályok engedhetik meg maguknak. Szerző saját osztályát tartja itt szem előtt és kevés ér-

zéke van a tömegek nevelésének problémái iránt. Sokan hoztak fel hasonló kifogásokat a mai iskoláztatási rendszer ellen és mégis nagyon kevés volt ezeknek a hatása. Ennek egyik oka, hogy a nemzetek költségvetésének legnagyobb tételét még mindig a fegyverkezés teszi ki. Sok államban a tanítói fizetések csekélyek és így általában nem éppen a szellemi elit megy erre a nagy intelligenciát feltételező pályára. Másrészt a tanítók száma nem elég nagy a tanulókéhoz viszonyítva; az osztályok túlszűfoltak, a tanulókkal való egyéni foglalkozás szinte lehetetlen. Másrészt pedig az iskolák a hatalmon lévő társadalmi osztályok kezében vannak és ezek saját osztályérdekeik számára igyekeznek bennük harcosokat nevelni. Az érettebb ifjúságot szándékosan tömök a hagyományos holt ismerettömeggel és *tulhajtott* nacionalista és imperialista önzést fejlesztenek ki benne, hogy el-tompítsák a jelenkor nagy problémáival szemben.

Ha túl optimistának tartjuk is Russellt, hogy az embereket észokokkal meggyőzhetőnek tartja, mégsem hiábavaló a magafajta predikátorok tartja. kódése. Ha lassan is, de munkálják a talajt a jobb jövő számára.

Fenyvesi Andor

LUDWIG RENN: HÁBORU

Népszava-kiadás

Az egész ugynevezett háboruellenes irodalomban, mely lényegében csak háborus, azaz a háboru epizódjait feldolgozó iradalom, Renn könyve az első, mely az antimilitarista propaganda erejével hat. Ő sem tendenciájával, hanem objektivitásával. Míg a többiek anyagnak használva a háboru jelenségeit, esztétikai eszközökkel valami művészi teljesítményt akartak produkálni, addig Renn egy katona hideg objektivitásával a front eseményeinek hű megírására vállalkozott. Esztétikai szempontból lehet vitatkozni efelett, de a tényleges szempont, a háboru borzalmainak ismeretése Rennt igazolja.

Míndez nem jelenti azt, mintha ez az írás kevésbé érdekes lenne a többi háborus regényénél, csupán Renn más, egyszerűbb emberségét s így egyszerűbb eszközök felhasználását jelenti. Míg Remarque s a többiek a háboru megírásánál is elsősorban lírizáló és regényíró művészek maradtak, addig Renn a lövészárokból naplót író meszterlegényhez hasonlíthatom leginkább. Kassák Lajos Renn páratlan egyszerűségéről azt írja egyik folyóiratban megjelent kritikájában, hogy őt, a szakembert különös öröm fogta el az írói eszközök ilyen egyszerűségének látására, s ha én most szerénytelenül szakembernek nevezem magam, úgy Kassákkal szemben az én „szakértelmem” azt hiányolja Renn-nél, hogy a *regény legpompásabb írói lehetőségei kihatástanul kárba vesznek* Renn néha indokolatlan egyszerűsége, mondhatnám írói aszkétizmusa miatt.

De egy bizonyos: aki ilyen lefokozott eszközökkel a teljességhez ennyire közelállót tud alkotni, az nagy író.

Idézettel bizonygatni a fentieket, teljesen hiábavaló lenne. Renn írása azok közé tartozik, melyek csak teljes egészükben állnak meg, részletekben

nem nyújtanak semmit. Nem az oldalakra zsúfolt szépségek, hanem az író átfogó ereje, a koncepció jellemzi. Ugyanígy bajos lenne a könyv figurái közül kiemelni valamelyiket, nem oroszosan érdekes alakok ők, nem romantikusak és nem misztikusak, hanem minden más nélkül emberek. A lövészárkok mundérba bujtatott, koszos és éhező katonái. Renn nem akart többet adni ennél s kérdés, hogy nem-e a legtöbbet adta?

Aki könyvét elolvassa, az nem élvezni, hanem megismerni fogja a háborút. De ez az objektivitás nem az író pártönkivüliségét, l'art pour l'art „igazságosságát“ jelenti, minthogy Renn azóta már el is jutott odáig, hogy: „az igazi békét csak a konzekvens forradalom teremtheti meg.“ Ezek után érthető, ha a „Háború“ nem olyan csemegéje a kispolgári gourmandoknak, mint például a „Sibériai garnizon“, de nekünk, szocialistáknak ez teszi értékessé s várjuk Renn új könyvét, mely már *cél tudatosan lesz objektív.*

A fordító Braun Soma kiváló munkát végzett amikor pompás meggyarssággal közzétette Renn mondanivalóit.

Zelk Zoltán

N. K. KRUPSKAJA: VISSZAEMLEKEZÉSEK LENINRE

Verlag für Literatur u. Politik

Lenin özvegyének visszaemlékezései ez a könyv és az 1893-tól 1905-ig terjedő időről szól. Ezek az évek a modern orosz munkásmozgalom kialakulásának éveit voltak, az alapvetés és kibontakozás éveit, oly küzdelmekkel és oly eredményekkel, amelyek nemcsak Oroszország, hanem az egész nemzetközi munkásmozgalom számára is rendkívüli jelentőségűek. Ugyanakkor, amikor egész Európában mindinkább diáldalmaskodtak a marxizmus különféle átdolgozásai, a szindikalizmus, a német juk.revizionizmus, a „los von Marx“, az angol trade unionizmus, a fabianizmus, stb., stb., a fiatal orosz mozgalom kemény küzdelem után visszakanyarodott a tiszta marxizmushoz. A mozgalomnak ezt az irányát és az érte való elszánt küzdelmet a fiatal Lenin hozza, aki már az illegalitás e sulyos éveiben is ki tudja építeni a mozgalom szervezetét Szibériáig. Londonig és Genfíg.

Ezekben a harcokban, szibériai száműzetésben, nyugateurópai emigrációkban, kipróbált munkatársa Krupskaja, aki nemcsak a feleség, hanem a harcostárs szemével is nézi. E kettős viszonylat valami különösen szerencsés keveredése e feljegyzéseket elsőrendű dokumentummokká teszi. A szerző — feleség és munkatárs — mindvégig szerényen a háttérben marad; de nem Lenin személye az, ami az előtérben áll, hanem egy nagy történelmi személyek feletti

ség, amely minden egyéniséget felold és egyesít. Így aztán valami nagy belső biztonságból jön ez a könyv; látszólagos mozaikszerűsége mellett tisztán átélhető, egységes és plasztikus képet ad.

A könyv a bolsevik és mensevik csoport elválásán át az első orosz forradalom (1905) közvetlen előzményeivel zárul. Egy további kötet az 1905 utáni eseményeket fogja feldolgozni. Jöjjön mielőbb, az ilyen jó és igaz könyvekre a munkásságnak ma nagyobb szüksége van, mint valaha is.

Falus Ervin

ZAMOISZKIJ: UNALOM

Elbeszélések. „Föderácia“ könyvkiadó, Moszkva, 1920

Szemen Podjacsov „Csendben“ című könyvében élénk hozza a régi orosz falu teljességét: a sötétséget, az alkohol-széjjelragta, milliószámra hulló szerencsétlen kis muzsik-életeket. Minden a sárban hempereg, még csak keresztet sem tudnak a parasztok nevük helyett írni. Az alig vegetáló parasztot a sötét klím szadüüliesek aztán végleg elintézik. „Kenyérkeresés“ című gyönyörű darabjában pedig kenyérből jól nem lakható parasztnak a tragikus haldoklását írja meg. Sajátságos, podjacsovi stílusával az író mintegy széjjeltördeli alakjait, vizsgálja őket és ijedten veszi észre, hogy majdnem mindenki mögött csunya és tartalmatlan parasztélet áll. Szavaiban a nehéz gondolatok sorakoznak egymás mellé, hogy annál erősebben to-lakodjanak a szebb jövő felé.

Az új orosz falut rajzolja meg Zamoijszkij „Unalom“ című könyvében. Kerüli a fölösleges hatás-keltést; egyszerűen regisztrálja a tényeket. Ime, ilyen az új falu, ezek még a bajok, itt kell még segíteni. Irásának alakjai nem adják a kiforrott ember életének sajátos erejét, mindent átfomáló energiájának lendületes, tovább-menetelését. Valahogyan még nem üt felénk az az erő, amely Gladkov „Cement“-jében az utolsó ponttól visszatérve is tud építeni, mert testével, lelkével akarja azt. Zamoijszkij könyvében nem érezzük azt, hogy a sokszor jelentéktelen emberek szürke dolgozása-mak is megvan a maguk farsadalom-segítő aktivitása. Lélektanilag nem állnak teljesen kifejtetten előttünk az emberek, a dolgozók. Eppen ezért Jaska, Filipp és Matrena sokszor még csak nagyon is gyöngé naiv-típusok; élet, alkotó akarás és a közösséggel együthaladó, félreérthetetlenül a jobb, szebb felé menetelő kívánság nincs bennük. Miért volna az új falu parasztja gyöngébb-rajzu? Értéke éppen abban van, hogy lefejtette magáról a régi gunyát és elkezdett mindent elülről dolgozni. Zamoijszkij könyv csupán nyelvi szempontból és azért érdekes, mert — ha kissé nehézkes nekiindulással is — ő az első, aki az új orosz falu életére, alakjaira felhívja az olvasó figyelmét.

Várjuk Zamoijszkijtól az új falu igazi kereszt-metszetét.

Brunó Gyula

munka

PANTHEON KIADÁS

MEGJELENT

A LEGMONUMENTÁLISABB
HÁBORUS REGÉNY

ARNOLD ZWEIG:

GRISA ÖRMESTER

EGY OROSZ KATONA MEG-
RÁZÓ ÉLMÉNYEI A FRONTON
ÉS A NÉMET HADIFOGSÁGBAN

ÁRA

FÜZVE 6.— P

KÖTVE 8.— P

A „KIVÁLASZTOTTAK“ LEGUJABB 2 KÖTETE
EDDIG 11 NYELVEN JELENT MEG!

munka

művészeti és társadalmi havi beszámoló • felelős szerkesztő: kassai
lajos • helyettese: nádass józsef • kiadja az ifjúsocialisták munká-
közössége • felelős kiadó: longyel lajos • szerkesztőség és kiadó-
vatal budapest, VI., lehel-utca 6. V. 1 • minden közleményért a szerző felel • egy-
szám ára: 1.20 pengő. előfizetési ár félévre 6 pengő, egész évre 12 pengő

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BUDAPESTEN; — FELELŐS: SCHMIDEK GÉZA

szlő: kassza
isták munk
és kiadó
lel • egy
vre 12 peng

CHMIDEK GB

1930
10.10.30

A
KASSA
"Ügő"
+ 100%

Le a munkásmozgalom kutmérgezőivel!

Válasz a 100% & Forrás rágalmaira és bujtogatására

A munkásmozgalomra a kapitalizmus jelenlegi, világméretű kibontakozó válságával kapcsolatban, új, hatalmas feladatok várnak. És ha ebben a válságban a szocializmus érdekében komoly munkát akarunk végezni, szük-ség van az építő kritikára, mert csak ez a kritika tisztázhatja előttünk a mult hibáit és egyben a jövő útjait is. Ilyen kritika azonban mindenkor kellemetlenül érinti azokat az elemeket, akik a mozgalomhoz sodródtak és nem a mozgalom, hanem a saját maguk egyéni érdekeit tartják szem előtt. Akik ugródeszkának, vagy fejőstehénnek nézik a mozgalmat és akik a munkásmozgály áldozatkészségével visszaélve akarnak anyagilag és politikailag érvényesülni. Ezek azok, akik jelentéktelen figurájakat azonosítani próbálják a mozgalommal. Görcsös kapálódzásuk egyre vadabb lesz, tiltakozásuk az ellenvélemény ellen egyre lármásabb, mert érzik, hogy harsány frázisaik egyre jelentéktelenebbekké lesznek. Most már felhasználnak minden eszközt — a rágalmazástól a denunciació-lásig —, hogy az érvényesülésüket veszélyeztető kritikát elfojtsák.

A „munka” megindulásától kezdve kétségbe vonja ezeknek a talajvesztett, stréber, kispolgá-roknak baloldaliságát. Tiltakozott lapjuk a „100%” felelőtlen demagógiája és kikkérdéket tartó frázisaik ellen. Az események nekünk adtak igazat. Ma már köztudomású, hogy a „100%” utja az állítólagos baloldaliságtól elvezetett Bethlen grófnő estélyéig és a teljes mozgalmi csődhez. A „munka” ezeket az üzelmeket leplezte. Természetes tehát, hogy sarat, hazugságot frecskendeztek a „munka” és szerkesztője Kassák Lajos felé. Mindent megpróbáltak, ámde hiába. A proletariátus ismeri Kassákot, tudja róla, hogy 25 éve fáradhatatlanul dolgozik, sztrájkokon, szervezeteken, írásokon, tanításain keresztül a munkásmozgalom érdekében. A fiatal szocialisták között visszhangra találtak tanítását. A „100%”-os patentirozott „radikalizmusból” egymásután ábrándulnak ki tulajdon hivi. A magyar munkásságot nem lehet sokáig bolondítani.

Kassákot tehát el kell „meríteni”. Gyorsan! Hogy elnémuljon a kellemetlen kritika, még mielőtt a zsebéreket veszélyeztetné, még mielőtt a munkásság hízekegyességére alapított szép karriereknak ártalmára válnék.

A hajsztát tehát fokozni kell! És ennek a hajsztának a legutóbbi eseménye az a közlemény, amellyel a 100% egy Kassák által soha meg nem írt levél ürügye alatt ismét a leggyalázatosabb rágalmak özönét zúdítja feléje.

Mindenekelőtt: az állítólagos levél nem létezik!

Kassák ilyen levelet soha senkinek nem írt! Követeljék az eredeti levelet! Mutassák fel! Jellemző, hogy a 100% a választ erre a költetvére, abból a „Linkskurve” című lapból vette át, amelynek szerkesztője Gábor Andor, s amely lap első számaiban pld. megáradta Henri Barbusset, a világhírű szocialista író, s Gorkij Maximot, akiről most publikálták, hogy helyettes népbiztossá nevezik ki. A „Linkskurve” urainak még ezek sem elég jó szocialisták.

A Kassákhoz intézett levelet minden valószínűség szerint Gábor Andor fogalmazta. Ő a lap magyar szakértője. Ez az ember tipikus prostituáltja a tollnak, aki pénzért mindenre

kapható. A békebeli kabaréköltő, az Unceli Smuncili osztályharcos kuplé és az „Untaughich ur” című háborus regény és a toll becsületét meggyalázó egyéb fércművek szerzője pontosan akkor találta meg magában a meggyőződéses szocialistát, amikor az a legjövődélmezőbb volt. Ez az ember meri megtámadni azt a Kassákot, aki Gorkijhoz hasonlóan soha klikkek és szemé-lommal és aki mindig a mozgalomért élt, de sohasem akart belőle megélni.

A kabaréköltő Gábor ur vérvörösré mázolta magát és ma már oly hangosan üvölti az osztályharcot, mint senki más, talán, hogy tülkiabálja kupléit és kabarédalait. De tévedés volna azt hinni, hogy most már megszakította összeköttetését a burzsoáziával. Nem! A proletariátus pénze jó pénz, a burzsoázia pénze az is jó pénz! Gábor ur tehát szorgalmasan írta vérvörösré mázolt fércműveit, ugyanakkor azonban szorgalmasan helyezte el munkáit a polgári lapokban is.

Ilyen emberrel szövetkeznek a „100%” a Kassák elleni hajsztában. Ez mindkettőjüket jellemzi. A munkásság felé aljasul megrágalmazza Kassákot, ugyanakkor felhívják rá a rendőrség figyelmét: Vigyázat, ez a Kassák Szovjetországgal keres összeköttetést. El akarják „meríteni” minden áron. Egyfelől áru-lónak rágalmazza, másrészt feljelentik a rendőrségen!

Ez a „100%” harcmodora!

És ha mégis mindez kevés volna? Ha a „100%”-ot, a szociáljepsuiták lapját már tulságosan jól ismernek, semhogy hinnének neki? Ha Kassák jelenék, multján, ami, mint nyitott könyv fekszik mindenki előtt, nem fogna ez a kísérlet sem? Ha a reádobott sár ismét csak rágalmazóira hullana vissza? Erre az esetre is megtalálta már az eszközt a „100%”. Két polgári újságíró, aki nemrég csatlakozott a spiclik és stréberék e társaságához, egy szökkőri értekezleten kiadta a jelszót, hogy: «a fiatal munkásságnak teletső kötelessége lenne: Kassák-t leütni, mint egy kuttyót». Ez a kijelentés a 100% alvállalatának a «Forrás» című lapnak a szerkesztőségi ülésén hangzott el.

Ime: ide jutott a «100%» és alvállalata a «Forrás»!

Nem vagyunk tulságosan félenkek s így nem ijedünk meg sem a rágalmaktól, sem a szájaskodástól, mégis szükségesnek tartjuk, hogy mindezt az öntudatos munkásoknak tudomására hozzuk és Kassákot az ő védelmük alá helyezzük.

De szükségesnek tartottuk mindezt nyilvánosságra hozni azért is, hogy figyelmeztessük az urakat: ha Kassákot bármilyen inzultus éri, tudni fogjuk, hol kell keresni az értelmi szerzőket és kik ellen kell a megforrást alkalmazni!

Hisszük, hogy az öntudatos munkásság most már igazán nem tűri tovább mozgalmának tudatos lezüllesztését és ön maga és osztálya iránti kötelességének fogja tartani, hogy ezeket a bravókat és felbujtókat ártalmatlanná tegye. Le a szociáljepsuitákkal!

Le az aszanprovokatórókkal!

Le a munkásmozgalom kutmérgezőivel!

A „munka” szerkesztősége nevében:

Falus Ervin, Gró Lajos, Justus Pál,
Nádas Enrdé, Nádas József

A levélhamisítók és denunciansok ellen!

Sokáig, szinte emberfeletti erőfeszítéssel, távol tartottam magam attól, hogy a 100% részéről ellenem indított hajszára személyszerint reagáljak. Az ügyet, elejétől kezdve, nem személyi, hanem mozgalmi ügynek tartottam.

*
A szóban forgó ügy korábbi részleteit nem kell bővebben ismertetnünk. A 100%-os 6-ik száma egy cikket adott közre, melyet állítólag a „*Links-kurve*” című berlini lapból vett át. A „*L.*” magyar nyelvű szerkesztője Gábor Andor, a volt kabaréíró, ma fizetett pártalkalmazott. A közlemény állítólag a „*Nemzetközi Forradalmi Irók Szövetsége*”-nek egy általam állítólag Moszkvában írt levélre szóló válaszáat tartalmazza. Az ügyet a „*Munka*” szerkesztőbizottsága vizsgálta s egy röpiratban Falas Ervin, Gró Lajos, József Pál, Nádas Endre és Nádas József elvtársak az említett levelet hamisítványnak minősítették és követelték az eredeti levél felmutatását. A röpirat igazságot követelő hangjára a 100% szocialista tagjai is felfigyeltek és szintén követelni kezdték az állítólagos eredeti dokumentumot.

A 100% szerkesztői a lap 7-ik számához rópcédulát mellékeltek, melyben bejelentik, hogy „leleplezésüket” igazolni tudják levelemmel. „Kívánatra, a levelet minden érdeklődőnek szerkesztőségünkben megmutatjuk.” És valóban, elvtársaim közül többen elmentek a 100% szerkesztőségébe s ott Tamás Aladár megmutatta nekik — nem egy eredeti levelet — valamilyen gépirással írt, roppant primitívül fogalmazott levél fényképmásolatát. A „levél” némétil van írva, itt adjuk hű fordítását:

„Budapest, 1929 december 22.

A Litintern-nek,
Moszkva.

Alulírott magyar proletáriró, Kassák Lajos, a „Munka” szerkesztője, szeretne összeköttetésbe lépni a ti szervezeteitekkel. Küldök nektek néhány számot a „Munka”-ból, valamint könyveimet orosz és ukrán nyelvre való lefordítás céljából. Ezekből láthatjátok, hogy én itt a ti érdekekben dolgozom. A szerző engedélyére nincs szükségetek, hogy engem baj ne érjen. Ha mégis baj érne, azt mondhatjátok, hogy én nem tudtam semmiről. Tudjátok, hogy nálam az erkölesi siker a fő, de azért a honorárium kérdése is fontos, mert a burzoázia bojkottál bennünket és ti így munka-lehetőségeinket növelhetitek. Válaszotokat Wienen keresztül kérem, hogy miért nem közvetlenül, azt értitek. Forradalmi üdvözlettel Kassák Lajos.”

A leghatározottabban kijelentem, hogy ilyen, vagy hasonló tartalmú levelet soha senkinek nem írtam és másval nem írtam.

*

Aki engem közelebbről ismer, az előtt minden külön bizonyíték nélkül a szöveg megfogalmazása, stílusa is elég dokumentum arra, hogy a levél-kópia eredetije nem származhatik tőlem. A gépirással írt szöveg, szakértők megállapítása szerint, nem az én gépemem készült.

Allítólagos levelem a fentebb idé-

munka

társadalmi és művészeti szemle szerk. Kassák Lajos
budapest VI. lehel ucca 6.

munka

társadalmi és művészeti szemle szerk. Kassák Lajos
budapest VI. lehel ucca 6.

A felső klisé a „*Munka*” levélpapírjának a fejeről, az alsó klisé a 100%-otromba hamisítványáról készült, egyazon cinkografusnál.

Laikus előtt is rögtön szembe tűnik, hogy a két klisén levő *munka* szóbetűi között milyen feltűnő különbségek vannak. A „*Munka*” levélpapírján levő betűk (falsó klisé) óles vágásúak, sarkaik hegyesek. Az m, u, n szárjai között lévő belső nyílások egyforma szélességűek. Az m és n felső szárjai erősen elvékonyodó vonalban kapcsolódnak a másik szárhoz. Ugyanez áll az u betű alsó szárainak találkozására is. Legszembetűnőbb azonban a k betű háromszögének a majdnem *hegyében* való találkozása a mérleges szár közepén.

A 100% kópiáján ezzel szemben: a k betű három szárának a találkozásai pontjában úgynevezett „erős hús” van. A három szár találkozása tehát nem szögben történik.

Az m, n, u betűk szárainak érintkezésénél a hasonló különbségek ugyanígy észrevehetőek.

Továbbá a „*munka*” levélpapírján a *budapest* szó alatt (ahová a dátumot írjuk), pontozott lénia fut végig — a 100% által produkált levélén ez hiányzik. s még egy csomó, a vak előtt is világos, különbség látható a két levélpapírfej kliséjén. De ezekről már felesleges beszélni. Az itt adott szembeállítás kétségtelenné teszi mindenki előtt a két levélpapírfej közötti különbségeket s így — a 100% levélfejeinek hamisítvány voltát.

*

Fölvetődik a kérdés: miért követte el a 100% a levélhamisítást? Pszichikai kényszerűségből. A 100% demagógjai nagyon jól tudják, Magyarországon egyetlen kritikai fórummal

zett szöveggel, mint ahogyan azt a közszemlére tett kópia bizonyítani akarja: a „*Munka*” levélpapírján íródott. Allításukkal szemben, addig is, amíg ők a levél eredetijét fel nem mutatják, álljon itt megdönthetetlen bizonyítékul a „*Munka*” eredeti levélfejeinek és az ő kópiájukon lévő levélfejek kliséje.

budapest

budapest 1929. jéc.

kell számolniok és az a „*munka*”. A „*munkát*” én szerkesztem s a 100% azt hiszi, ha engem lehetetlen tud tenni, egyben a „*munka*” tudományos szocialista kritikáját is elnémította. A jelszó ki van adva: „*Elmeríteni Kassákot!*” Elmeríteni, tekintet nélkül arra, hogy milyen elveket vall. Kritikai állásfoglalása rávilágít a 100% szellemi pocolyjára és takarítai tévedéseire.” Azon tehát, hogy a 100% hamisításra vetemedett, nincs mit csodálkozni. S a nyitott szemű mozgalmi ember ma már nemcsak ezen a levélhamisításon, hanem a 100% szerkesztőinek rendőrspiclis-kedésén sem csodálkozik. Saját csoportjában is egyre szaporodik azok száma, akik tisztába jöttek ezeknek a burzsoa-csemetéknek, sötét lelkű szocializsuisitáknak kétlaki életével. Ők szabadon üvölhetnek, hogy körülöttük a rendőrség összegyűjthesse és lefoghassa a legbecsületesebb és legáldozatkészebb elvtársakat. S akik ellen a rendőrség nem tud bizonyítékokat produkálni, azokat ők, Tamás Aladárék, ravasz fondorlatokkal denunciózni is hajlandók. Szemmel láthatóan ez történik az én esetemben is.

De ne legyünk elfogultak.

Különösebb megjegyzések nélkül tételezzük fel, hogy a 100% valóban „baloldali folyóirat” és tételezzük fel, hogy én az általam közölt, de általam és szakértők által hamisítványnak minősített levelet megírtam. Ezek után kérdezem: bűnömül róhatná-e fel egy szervezett munkás, vagy pláne, komoly baloldali szocialista, hogy én, mint szocialista író, — lépéseket teszek annak érdekében, hogy műveim orosz és ukrán nyelven megjelenjenek? A baloldali álláspont szerint vajjon nem lenne-e feltétlen kötelességem

ségem ennek a lépésnek a megtevése? S ha ezt a lépést megtettem volna, vajjon egy „baloldali szocialista” folyóirat meghurcolhat-e engem ezért s mindeneken túl felfedheti-e ezt a cselekedetemet a politikai rendőrség előtt?? Kétségtelen, hogy nem! Aki pedig egy ellenforradalmi rezsimben élő szocialista írónak ilyen demonstratív lépését a nyilvánosság előtt akár szóval, akár írásban felfedi, — az a rendőrspicci szerepére vállalkozott.

Velem szemben a 100% pontosan ennek a szerepnek a megjárására vállalkozott s mint láthatjuk, vállalt áru szerepét pontosan be is töltötte.

Arra senki sem gondolhat, hogy a 100% ezzel a levelhamisítással a baloldali munkásság felé akart volna engem kompromittálni. Nagyon jól tudja ő is, hogy ilyesmivel a munkásság előtt „el nem meríthet”. De minden baloldali munkásnak tudnia kell, hogy a rendőrség felé aligha lehet valamivel valakit jobban befeketíteni, mint egy *Moszkva* felé irányított állítólagos level nyilvánosságra hozásával. S a 100% vezérurainak már sikerült is ez. Rágalmazó és denunciózó közleményét átvette a kormányajtó s a rendőrség sem húnyt szemét a magyar munkásmozgalomnak eleddig páratlanul álló esete fölött.

*
Most már valóban csak az utcai

orvtámadás hiányzik. Valószínű, hogy ez is be fog következni! Hiszen *Kodolányi János* és *Haraszti Sándor*, *Tamás Aladár*nak ez a két érdemes munkatársa, eléggé határozott formában adta ki az utasítást minél előbbi leütésére. (Kodolányi János, Haraszti Sándor? Honnan kerültek ezek a nagyhangú stréberek, a polgári lapoknak ezek a szemérmetlen tintakulii a mozgalomba? Legközelebb majd kitérek a jellemzésükre.)

*
A hamisítási és denunciaciósi ügy ezzel az irattal még nincs lezárva. A még fentmaradt részletekre majd akkor felelünk, ha az állítólag általam írott level eredetijét felmutatják.

Addig is azonban, mint azt a „munka” szerkesztőbizottsága tette, — munkásmozgalmi szempontból újból követeljük az eredeti level felmutatását!

Arra pedig eleve figyelmeztetjük a 100% hamisítóit, ha netalán eszükbe jutna, hogy az itt megtett összehasonlításunk után egy újabb kópiával lépjenek elő, — ez a trükkjük már fenét sem érne. Azzal tehát ne is fáradjanak, hogy egy utólag megkerített eredeti levélpapírunkra a hamisított szöveget újból átkopirozzák.

Ne felejtsek el, hogy első kópiájuk egy példánya, amiről az itt közölt klisé is készült, a kezünkben van

és ez megdönthetetlen bizonyíték ellenük!

*
Végezetül bevallom, érzek valami emberi szánalmat Tamás Aladár és társai iránt. Ezek a kalandor természetű politikai selyemfiúk mennyivel könnyebben juthatnának jó polgári megélhetéshez valamelyik játékkaszinó hamiskártyásai között.

Uraim, nem kár az időért?
És a baloldali mozgalomnak nem kár kompromittálnia magát az ilyen urak akut hülyéskedésével és nyilvánvaló denuncianskodásaival?

*
A 100% május 17-i dátummal és *Palasovszky Ödön* szerepeltetésével kultúrrestet hirdetett. A rendőrségi engedélyük már szerdán, 14-én, megvolt. Szombaton azt híresztelve, hogy a rendőrség az estét betiltotta, az előadást nem tartották meg. Tudomásunk van róla, hogy a rendőrség az estét nem tiltotta be. Megint egy becsapás a munkásságnak.

Követeljük a rendőrségi végzés felmutatását.

A „munka” legközelebbi számában bővebben ismertetni fogjuk az ügyet. Le a szociáljezsuitákkal!

Le a levelhamisítókkal!

Le a denunciansokkal!

Kassák Lajos.

A „munka” szerkesztősége nevében:
Falus Ervin, Gró Lajos, Justus Pál,
Nádas Endre, Nádass József.

A Kassák-ügy sirköve

Lapzárás után érkezett meg *Kassák Lajos* levelének a fényképmásolata. A levél nemcsak igazolja a „Linkskurve“ c. lap leleplezéseit, — de képmutatásban, hazudozásban mindent felülmul. Evvel végleg elintéztük ezt az aljas és gyáva frátert, aki önzően, haszonlesően üzletnek, vállalkozásnak tekintette mindig a magyarországi munkásmozgalmat. Levele erre a legbeszédesebb bizonyíték.

Ezekért a sorokért *minden fórum, de legelsősorban a munkásság előtt — vállaljuk a felelősséget.* A levelet, minden érdeklődőnek, szerkesztőségünkben megmutatjuk.

A 100% szerkesztősége